

İKTİSAT DERGİSİ

**Türkiye 78 ve Yeni 4. Beş Yıllık
Kalkınma Planı**

üç dingilli kamyon

Azami yüklü ağırlığı : 17.902 kg.
3 dingil ileri geri manevrada üstün
Hareket kabiliyeti
135.6 HP gücünde 6 silindirli
D - 358 Neuss Dizel motoru
Senkronize 5 ileri 1 geri vitesli şanzıman
Tam kuru havalı fren donanımı
Şöför mahallinden kumandalı ilave
Akse etkili otomatik emniyet frenleri
Ağır hizmet tipi ana şasi, alaşımli
Çelikten mamûl, boydan boya takviyeli
Her türlü konfora haiz kaloriferli
3 kişilik şöför mahalli
9.00 x 20 12 kat lastik ebadı
165 litre kapasiteli mazot tankı
Faydalı en uzun şasi boyu : 671 cm.
Yük taşıma kapasitesi : 12752 kg.
Lastik aşınmasında ekonomi

International

MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.
Büyükdere cad.4,Levent Durak Karşısı İstanbul
Tel: 64 49 91 - 64 49 92

İKTİSAT DERGİSİ

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi
Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN

Nihat BATUR
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :
Yıllık : 180 - 6 Aylık - 90 TL.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	2000 TL.
İç sahife	1500 TL.
Arka kapak içi	2000 TL.
Arka kapak	3000 TL.

İdare Yeri :
Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon :
44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi
Tel : 43 55 72

Flatı 15 TL.

İÇİNDEKİLER

2. Görüş Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. Ayın Yorumu İKTİSAT DERGİSİ
5. Kredi Sisteminde Devlet Müdahalesi Mehmet ÇEKİNMEZ
11. Türkiye 78 ve Yeni 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı Selçuk ÖĞRENDİL
18. Millî Muhasebe İstatistikleri ve Ülkemizdeki Durumu Erdoğan ÖZÖTÜN
25. Değişim Sürecindeki Türkiye ve Yapısal Hastalıklar ... Faik Y. BAŞBUĞ
30. Pazarlamanın Toplumsal Sorumluluğu Ne Olmalı? Dr. Erdener KAYNAK
36. Floating Beş Yaşında
Çev. Celadet MORALIGİL
41. Türkiyenin Dış Ticaretinde Batı Ülkeleri ve 26 lar Tefvik CAN
46. Dış Basından Kaya ARDIÇ

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılardaki fikirler yazara aittir. Basılsın veya basılmasın iade edilmez.

CİLT : XXIII HAZİRAN 1978 SAYI : 168

G Ö R Ü Ŗ

Türk ekonomisinin 1978 yılına girerken düğümlendiğı ve tıkanıdığı bilinen bir gerçektir. Yapılamayan transferler, büyüyen dış ticaret açıkları, yüzde elliye bulan enflasyon, siyasal istikrarsızlık veya tutarsızlık, döviz kıtlığı ve buna çözüm bulmak için DÇM gibi kısa vadeli fakat çok pahalı borçlanma davranışına girme zorunda kalınması, büyük boyutlara varan anarşi ve işsizlik sorunları, 1978 Türkiye-sinin derhal göze çarpan en iri düğümleridir.

Daha tutarlı ve ciddi bir görünüme sahip olan yeni siyasal iktidarın böyle bir ortamda, zamanla yarışmak ve bütün sorunları cepheden göğüslemek zorunda kalması doğaldır. Sorunların ağırlık dereceleri pek farklı olmamak-la beraber, işe nereden başlanmasının saptanması, ger-çekçilik ve etkinlik açısından çok önemlidir. Karışmış bir yumağın çözülmesi için, herşeyden önce bir ucunun mut-laka bulunması gerekir. Uç, hangisiydi?

Bilindiğı gibi, durumu kritikleşen ve yaşamını sürdür-mesi tehlikeye giren bir hastaya verilecek ilâcın doğura-cağı yan etkiler düşünülmez. Çünkü, yan etkileri düşünüle-cek zaman değildir. Bu aşamada yapılacak tek şey, hasta-

nın soluk almasını sağlamaktır. Bu benzetmeden esinlenerek, ekonomiyi adeta kilitleyen ve işlerliğini kaybettiren dış ekonomik zorlukların giderilmesi ve kanalların açılması, soluk alabilmenin ilk koşulu ve karışmış yumağın ucu niteliğindedir.

Hareketli ve yoğun bir biçimde dış ilişkileri yoluna koyma çabaları, yeni siyasal iktidarın stratejisini saptarken, gerçekçiliği ön plana almasının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Ancak, ekonominin bir bütün oluşturduğunu ve çabaların sürekli olma zorunluluğunu unutmamak gerekir. Dış ekonomik ilişkilerin bir ölçüde yoluna girmesiyle ortaya çıkacak nisbi ferahlık, çabaların gevşetilmesi için bir neden olmamalıdır. Tamamlayıcı ve destekleyici nitelikteki diğer çabaların aynı etkinlikte gündeme girmesi, dış ekonomik kanalların açılmasıyla çarkı dönmeye başlayan ekonominin normal hızına kavuşabilmesi için vazgeçilmez bir koşuldur. Aksi durum, kısa bir süre sonra, ekonomiyi tekrar ilk başlama noktasına getirebilir.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

AYIN YORUMU

Para Bolluğu İçinde Para Darlığı!

«Piyasa ağlıyor» sözü son günlerde iş çevrelerinde çok kullanılmaya başlandı. Nedeni ise piyasada para darlığından şikâyet edilmesidir.

1970 den buyana ülkemizde hüküm süren hızlı enflasyon, ekonomide çok yönlü bozukluklar ortaya çıkarmıştır. Kaynak dağılımında ve gelir dağılımında meydana gelen bozukluklardan başlayarak, piyasa çevrelerinde, (ekonomi ve işletme bilimlerinin dışında) bu çarpık düzenin ortaya koyduğu bir uygulama gelişmiştir.

Kuşkusuz bu denli hızlı bir enflasyonun uzun süre devam etmesi beklenemezdi. Çünkü enflasyonun etkisi sadece ekonomik değildir. Sosyal ve siyasal yapı da bundan en az ekonomik yapı kadar etkilenmektedir. Sosyal ve siyasal bunalımlar ise bazı ekonomik kararların alınmasına yol açmıştır.

Son alınan ekonomik kararlar ve alınması beklenen bazı önlemler pi-

yasayı bir bekleyiş içine sokmuştur. Özellikle paranın dolanım hızında bu nedenle bir yavaşlama olması, işletmelerimizin sağlıklı bir işletme finansmanı içinde bulunmamlarından dolayı «piyasada bir para darlığı vardır» şeklinde yorumlandırılmıştır.

Kanımızca bütün bunlar Türk ekonomisinde işletmeler ile banka sistemi arasında tutarlı bir ilişkinin var olmayışından ileri gelmektedir. Kâr, faiz, sermaye ve nihayet banka sistemi, kendi içinde ve ekonominin gelişimi sürecinde belli bir düzeye oturulamadığı sürece, enflasyon içinde «para darlığı var» gibi çelişkili bir sonuçla daima karşı karşıya kalınacaktır.

Piyanın para darlığı nedeniyle ağlamasını ise, 1970 den bu yana piyanın alıştığı, enflasyonun yarattığı yapay bol kazançlı ortamın bir sonucu olarak görüyoruz. Tıpkı çok gülmenin sonucunda insanın gözünden yaş gelmesi gibi.

İktisat Dergisi

Kredi Sisteminde Devlet Müdahalesi

Mehmet ÇEKİNMEZ

Bankalar Yeminli Murakıp Mv.

Kapitalist sistemde devletin iktisadi hayattaki işlevi bireysel yarar ile kamusal yarar arasında dengeyi sağlamaktır. Bunun için devlet, kimi zaman müteşebbisin yapamıyacağı, kimi zaman da müteşebbis açısından kârlı olmıyan işleri gerçekleştirmek biçiminde ekonominin içinde bulunduğu aşamaya göre ekonomiye müdahale etmektedir. Dolaysız müdahalenin yanında ayrıca müteşebbislerin tâbi olacağı kurallarıda belirterek dolaylı biçimde düzenlemeye bulunmaktadır.

Ülkemizde devlet, bankacılık sektörüne doğrudan doğruya ekonomik birimini kurarak katılmakta ve aldığı önlemlerle de sektörün yapısını niteliğini ve faaliyetlerini etkilemektedir. Kredi sistemiyle ilgili düzenlemeler Bankalar Yasası ve T. C. Merkez Bankası Yasasında yer almaktadır. Yürürlükte olan hükümler ve düzenlemelerin, kredi dağılımına etkinliği yönünden kısa bir değerlendirmesini yapmak bu konuda ne tür önlemler alınmasını gösterebilir.

MEVDUAT AÇISINDAN DENETİM**A) 7129 sayılı Bankalar Yasası Açısından**

Özel kanunla kurulmuş bankalara ait hükümlerin saklı kalması dışında Türkiye de faaliyette bulunan bankalar bu kanuna tabidir. Yasa bankaların kuruluşu, organları, mevduat ve kredi muameleleri, iştiraklerini murakabelerini ve diğer konuları düzenlemektedir. Bankalar Yasasında kredi dağılımı ile ilgili olarak sadece 38 inci madde yer almaktadır. «Kredi hadleri» başlığındaki madde genel olarak kişilere dolaylı veya dolaysız olarak vereceği kredi miktarının ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarının % 10'u geçemeyeceğini belirtmektedir. Ancak sanayi, maden, enerji, bayındırlık hizmetleri, nakliyat ve ihracat işlerinde kullanılmak üzere açılan kredilerde bu oran % 25'e çıkabilmektedir. Ayrıca bankaların en az % 25 sermayesine sahip oldukları sanayi, maden, enerji, bayındırlık hizmetleri, nakliyat ve ihracat işlerinde iştirak eden kuruluşlara, münhasıran bu işlerde kullanılmak üzere açtıkları kredilerde hiçbir sınırlama yoktur.

Banka kaynaklarının belirli kişilere tahsis edilmesini engellemek dolayısıyla riski dağıtmak ve bazı sektörlerde daha fazla kredi olanağı sağlamak olan kanun koyucunun amacına ne derece ulaştığı şüphelidir. Maddede yer alan «sanayi» nin en gelişmiş anlamıyla yorumlanması nedeniyle banka kaynakları, sanayi kesiminde yer alan firmalara ve iştiraklerine en geniş ve sınırsız bir biçimde tahsis edilebilmektedir. Kanımızca bu geniş olanaklardan sadece ara malları ve yatırım malları sanayinin faydalandırılması amaca daha uygundur. Ayrıca açılan kredinin madde de belirtilen işlerde kullanılacağına dair krediyi alan firma tarafından verilen «taahhütname» nin yeterli görülmeyerek, kredinin nerede, hangi amaçla kullanıldığıнын denetlenmesi gereklidir.

B) 1211 sayılı T. C. Merkez Bankası Yasası Açısından

26. 1. 1970 tarihinde yürürlüğe giren T. C. Merkez Bankası yeni yasası gereğince banka kredilerinin dağılımı ve banka kaynaklarının kullanımı konusunda karar alma ve uygulamanın kontrolü Banka'ya verilmiştir. Kredi dağılıma etkisi yönünden önemli olan düzenlemeler şunlardır :

1) Mevduat Munzam Karşılıkları

28. 2. 1978 tarihli 16214 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 7/14687 sayılı son kararda özetle vadesiz ve bir yıla kadar vadeli mevduat için % 35, bir yıldan fazla vadeli mevduat için % 30 oranında mevduat munzam karşılığı tesisi gerekli görülmüştür. Kararda bazı sektörlerde ve bölgelerde açılan kredilere tekabül eden mevduat için % 0 dan % 20 ye kadar ayırıcı munzam karşılık oranları getirilmiştir.

Mevduat munzam karşılık politikasının amacı, bankaların ödünç verebileceği fonları ekonomik koşullara göre daraltmak veya genişletmektir. Türk Bankacılık sisteminde 1933 den bu güne 26 kez düzenlenen mevduat munzam karşılıkları mevzuatının ekonomik istikrarı sağlayıcı biçimde kullanıldığını söylemek güçtür. Kamu kesiminin finansmanında faydalanan bu araç ekonomik işlevini yitirmekte, devletin bankalar üzerinde tesis ettiği «otorite rantı» na dönüşmektedir. Yeni kararda ayırıcı mevduat munzam karşılığı tesisi kanımızca olumlu olup, selektif kredi politikasınada uygundur.

2) Banka Kredilerinin Düzenlenmesi

1211 sayılı T. C. Merkez Bankası Yasası ile banka kredilerini düzenleme yetkisi Merkez Bankası'na bırakılmıştır. Bu konuda halen yürürlükte olan teklifler şunlardır :

a) Banka plasmanları asgari % 10 veya 20 sinin orta vadeli kredilere tahsisi. Son olarak 7. 1. 1976 tarih ve 15461 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan tebliğde özetle,

— Ödenmiş sermaye ihtiyatlar ve toplam mevduatı 1 milyar liraya kadar olan bankalar plasmanların % 10'unu 1 milyar liranın üstünde olan bankalar plasmanlarının % 20 sini;

— Sanayi, maden, gemi inşa kredisi ve kamu sektöründe projeye bağlı yatırım, tevsi, modernizasyon ve projeli işletme kredileri ile toplu siparişler için otomotiv endüstrisine, orta vadeli kredi tahsis edeceklerdir.

Tebliğde, bu zorunluğa bağlı olmayan bankalar sayılmış ve reeskont kaynağından yararlandırılan orta vadeli krediler söz konusu esaslara dahil edilemeyeceği belirtilmiştir.

Ülkemizde orta vadeli krediye geçişi gerektiren nedenler arasında sanayi kesiminin artan finans gereksinimleri, mali sistem içinde ticaret bankalarının ağırlığı, ve sosyoekonomik yapıda sanayi kesimi lehine olan gelişmeleri sayabiliriz. (*) Ticari Bankaların uyması gerekli bu zorunluluk ilk olarak 1972 yılında getirilmiştir. Amaç ticaret bankalarının geniş kaynaklarının iktisadi hedefler doğrultusunda kullandırılmasıdır. Bunun için asgari hadlerin tutturulmasını sağlamak üzere ekonomik müeyyideler uygulanmalı, bankaların iştiyaklarına açtığı orta vadeli işletme kredileri had dahilinde sayılmalıdır.

b) Banka plasmanlarının asgari % 5 ini sanayi ürünlerinin ihracatının finansmanına tahsisi.

İlk olarak 29. 4. 1977 tarihli ve 15923 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan tebliğde özetle;

— Banka plasmanlarının asgari % 5'i sanayi ürünlerinin ihracatıyla ilgili kredilere tahsis olunacak,

— Gıda, gıda yan sanayi ürünleri ve işlenmiş tütün ürünü kredinin bu had içinde mütalâa edilmeyecektir.

Tebliğde bu zorunluluğa tabi olmayan bankalar sayılmakta ve söz konusu haddi gerçekleştirmeyen bankalara ek süreler verilebileceği belirtilmektedir.

İhracatın bileşimi içinde sanayi kesiminin payının arttırılmak istenmesi, banka plasmanlarının asgari bir limit dahilinde sanayi ürünlerinin ihracatına yönelik kredi açmasını doğurmuştur. İlk olarak 1977 de getirilen bu düzenlemede banka kaynaklarının yönlendirilmesinin tam olarak sağlanabilmesi için reeskont kaynağından faydalandırılan sanayi ürünleri ihracatına yönelik kredilerin had dahilinde sayılmaması gereklidir. Zira istenen banka kaynaklarının hedefler doğrultusunda yönlendirilmesidir.

c) Bazı emtea karşılığı kredilerin verilmesinin yasaklanması, Banka kredilerini düzenleyici olarak alınan T. C. Merkez Bankasının

(*) Osman Tunaboylu, Orta Vadeli Kredi Uygulaması ve Kaynakları.
İst. Bank. Kültür Yayınları No. 2 Sayfa 43-64.

31. 9. 1975 tarih ve 1240/10839 sayılı kararı «Demir, çimento, nebati yağlar, yağlı tohumlar ve diğer hayvani yağların rehni karşılığında kredi verilmesinin yasaklanmasıyla» ilgilidir. Söz konusu kararda belirtilen emteaların ihracatı şartıyla verilen krediler yasaklamanın dışındadır.

Bu düzenlemenin amacı; banka kredilerinden yararlanarak spekülatif stok yapma eğilimlerini ve stok finansmanında kullanılan fonları engellemektedir. Ancak belirtilen malların rehin edilerek verilen kredilerin yasaklanması, stok eğilimlerini ortadan kaldıramaz. Esasında emtea karşılığı krediler zaten randıman ve teminat açısından bankalarca terk edilen bir kredi nev'idir.

ÖNLEMLER

Ekonomik gelişme geniş ölçüde finans sorununun çözümüne bağlıdır. Firma ölçeklerinin büyümesi, piyasa sınırlarının genişlemesi, dış piyasalara açılma gerekliliği, bankaların ekonomi üzerinde egemenliğinin artmasına yol açmıştır. Ekonomik hayatın odak noktasını teşkil eden bankaların ekonomiye katkıları ve görevlerinin önemliliğini kredilerin ekonomik ve sosyal gereksinmelere daha uygun biçimde kullanılmasını zorunlu kılmaktır.

Kanımızca bankaların girdi ve çıktı fiyatlarının belirlenmesi kadar kaynakların istenilen yerlerde kullanılmasında titizlik gösterilmelidir. Bu konuda alınacak önlemleri iki başlık altında toplayabiliriz.

1) Ayrıcı Kredi Politikasının Benimsenmesi.

a) Kredilerin sanayinin belli bölümlerine kanalize edilmesi gereklidir. Bu konuda Bankalar Kanunu'nun 38 inci maddesinde yer alan «sanayi» deyimini dar bir biçimde tayin edilmelidir.

b) Banka plasmanlarının yürürlükteki tebliğler çerçevesinde gerekli hadler sağlanmalıdır. Bankaların kaynaklarının kullanım alanlarının belirlenmesi kredi dağılımına yapılan en etkin müdahaledir. Ancak bankaların bu zorunluğa uymasını sağlamak için faiz hadlerinde bankalar lehine değişiklik yapılmalıdır. Orta vadeli kredilerde tutulması: öngörülen hadlerin hesaplanmasında iştiraklere açılan

İşletme kredileri, ve sanayi ürünleri ihracatı için belirtilen hadlerin hesaplanmasında reeskont kaynağından açılan krediler dahil edilmemelidir.

c) Aile Holding şirketlerine nakit kredi verilmemelidir. Faaliyet konusu, ortaklıklar olan bu şirketlerin, iştiraklerini finanse etmek ve iştiraki üzerinde egemenliklerini arttırmak için açılan nakit kredilere son verilmelidir.

d) Mesleki kredileri verme zorunluluğu getirilmelidir. Mevduata dayalı olarak faaliyet gösteren ticari bankaların topluma karşı sosyal sorumluluklarını yerine getirmeleri sağlanmalıdır. Özellikle bazı hizmetlerin yaygınlaştırılması açısından mesleklerin temerküz ettiği yerlerde değil, hizmetlere ihtiyaç duyulduğu gerice yörelerde bu kredilerin verilmesi gerekir.

2) Kredi Kullanımının Denetlenmesi

Kredilerin belli alanlarda kullanılması istenilen amaçtır. Ancak, günümüzde iktisadi birimlerin uğraşı alanlarının oldukça geniş olması, firmaların birbirleriyle olan ilişkileri ve iştirak durumları verilen kredilerin kullanımının devlet tarafından takibini zorunlu kılmaktadır. Yoksa açılan kredinin belirtilen işlerde kullanılacağını bildiren «taahhütname» alınmasıyla yetinilmesi, bazı emtea karşılığı kredilerin yasaklanarak stokculuğun önlenebileceğinin düşünülmesi sorunları çözümleyici güçte değildir. Kanımca kredi kullanımının denetlenmesi amaçların gerçekleştirilmek istenmesinin doğal sonucudur.

Bir Seminerin Ardından

Türkiye 78 ve Yeni 4. Beş Yıllık Kalkınma Plânı

Derleyen : Selçuk ÖĞRENDİL

Bursa Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi tarafından gerçekleştirilen ve gelenekselleşen seminerlerin ikincisi «Türkiye 78 ve Yeni 4. Beş Yıllık Kalkınma Plânı» konusunda 7-8 Mayıs 1978 tarihlerinde Bursa-Kirazlıyayla'da yapıldı.

Üç oturum halinde yapılan seminerin ilk günkü parasal sorunlar konulu birinci oturumuna katılan konuşmacılardan, seminerin yönetici ve düzenleyicisi Prof. Dr. Akın İLKİN; günümüzde gerek gelişmiş gerekse gelişen ülkelerde toplum refahını arttırmak için çok sayıda ekonomik hedefin eş-anda gerçekleştirilmesinin gerektiği, her üç kalkınma plânının ana hedefi olan hızlı iktisadi büyümenin artık yeterli bir hedef olmadığını belirtmiştir. Onbeş yıllık plân uygulamasının yarattığı en olumsuz ekonomik etkinin enflasyon olduğunu söyleyen ilkin Türkiye'de enflasyonun en önemli iki nedeninin; parasal nedenler ve yapısal nedenler olduğunu, birinci nedenin tutarlı ve sürekli bir para politikası ile ikinci nedenin ise ke-

simler arası nisbi fiyat değişikliklerinin dengesizliğini giderecek bir kaynak dağılımı politikası ile çözümleneceğini belirtmiştir. Ayrıca ilkin gelir dağılımının iyileşmesinin ancak toplumun bütününün kullandığı malların üretiminin artırılması ile mümkün olduğunu vurgulamıştır.

1977 yılında diğer yıllara göre nakit genişlemesinin değişik bir özellik gösterdiğini belirten Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN ilk kez 1977 yılında nakit genişlemesinin yılın başından başlayan ve yıl boyu süren bir gelişme sürecine girerek rekor boyutlara eriştiği ve bunun yüksek düzeylere ulaşan enflasyonun en önemli nedenlerinden birini oluşturduğunu söylemiştir.

İlk oturumun diğer konuşmacılarından TUSİAD genel sekreteri T. Güngör URAS; Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Döneminde ithalâtın kısılmayıp yılda 10 milyar dolarlık ithalâtı gerçekleştirecek asgari 8 milyar dolarlık bir ihracat hedefinin saptanıp, bu yolda üretimin yapısının düzeltilmesi gerekliliğini tek çıkış yolu olarak önermiştir. Ertuğrul SOSYAL ise, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında dış kaynak, ödemeler dengesi sorununa özel bir önem verilmesi gerekliliği üzerinde durarak bu dönemde üretim seferberliğinin başlatılması ve dış kaynak olarak yabancı sermaye, kredi ve yatırımlara ciddi kolaylıklarla yaklaşılmalıdır demiştir.

D. P. T. uzmanlarından Sevin YAYIN konuşmasında; ÜBYKP'nın hedeflerinden sapmalar, geri kalmalar ve ekonominin içinde bulunduğu olağanüstü koşullar ile karşı karşıya kalınan sorunların üçüncü plânın ilk dilimini oluşturduğu, 1990 lara kadar uzanan perspektif plân stratejisinden farklı bir stratejinin hazırlanmasının dahi gerekebileceğini belirterek, Türkiye'nin son yıllarda yaşanan enflasyonu destekleyici rol oynayan parasal şişkinliği 1978 den başlayarak giderek azaltmak zorunda olduğunu, ayrıca kredi dağılımının kesimler ve alanlar itibarıyla üretimi artırıcı, krediyi alan gruplar itibarıyla da sosyal yapıyı sağlığa kavuşturucu nitelikte olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Birinci oturumun parlamenter konuşmacısı Dr. Ali Nejat ÖLÇEN, DBYKP'nın en başta gelen sorununun finansman sorunu olduğunu söyleyerek bu güne kadar uzun vadeli kalkınma plânlarında bir finansman modeline yer verilmediğini ayrıca, yeni plânın karşılaşılabileceği diğer büyük sorununda işsizlik olduğunu, DBYKP'nın da nüfus

plânlaması sorununa da yer verme zorunluluğunun ortaya çıktığını belirtmiştir. Ölçen konuşmasında ayrıca, Türkiye'de 685.000 vergi mükellefinin ayda ödediği ortalama verginin (kişi başına 1975 yılında 880.— TL.) devlet kesiminde odacı olarak çalışan bir kişinin aylık ödediği vergiden daha az olduğunu ve ayda 580.— TL. den daha az vergi ödeyenlerin, vergi mükelleflerinin % 85'ini oluşturduğunu ve bunun da bir ülkede kalkınmanın sabote edildiği anlamına geldiğini söylemiştir.

Prof. Dr. Korkut ÖZAL ekonominin çözmek için karşı karşıya olduğu sorunları; güçlü ve dengeli büyüme gereksinmesi, bozuk gelir dağılımı, kontrol altına alınmayan enflasyon, işsizlik ve giderilemeyen döviz dar boğazı şeklinde ayırarak, bu sorunların ikinci kademede nedenlerini, kişi başına üretimin, gelirin ve tüketimin düşüklüğü, düşük prodüktivite, alt yapı yetersizlikleri, olumsuz şehirleşme, dışa bağımlı, iç pazara dönük, geri teknolojiye dayalı sanayileşme, tasarruf meylinin düşüklüğü, yatırım ve harcamalardaki önceliklerin iyi saptanamaması, vergi düzeninin bozukluğu, yersiz ve dengesiz sübvansiyonlar, iç kaynakların yetersizliği, parasal dengesizlikler, kredi sisteminin bozukluğu ile zengine ve tüketime ödün vermesi, faiz uygulaması ile enflasyonun kapkaççılığı, tüketimi teşvik edip, istikrarın, sağlıklı yatırımların sanayinin ve ihracatın cezalandırılması, sermaye piyasasının oluşturulamaması şeklinde sıralayarak, bunların altındaki sebepleri ise; 1961 anayasasının, güçlü ve uzun vadeli iktidarların oluşmasına olanak vermemesi, Türkiye'deki politika'nın kısa vadede seçmeni memnun edecek palyatif önlemleri tercihini, devletin ekonomiye daha fazla girme arzusu, devlet mekanizmasının atıl ve köstekleyici görünmesi ve Türkiye'de anarşik bir ortamın gelişmesi ve buna mani olunamaması şeklinde belirterek, Türkiye'nin bu sorunları çözebilmesi için mali ve para politikası ile kambiyo politikasında, direkt ve kurumsal önlemler ile yasal politik önlemleri ciddi bir şekilde alarak uygulaması gerektiği şeklinde konuşmuştur.

Seminerin birinci günkü oturumunda söz alan konuşmacılardan Prof. Dr. Gülten KAZGAN bir ekonomide parasal, konjonktürel ve yapısal sorunları birbirinden ayırt etmenin mümkün olmadığını belirttiği konuşmasında ayrıca, politikacıların ekonominin parasal kurumlarını dilediklerince kullanabildiklerini, para arzını genişletmenin

seçmene hoş görünerek yanında yapısal sorunları da bir süre gözden uzak tuttuğunu ve yapısal sorunlara uzun vadeli oldukları için daha az eğilmek gerektiğini duyduklarını söylemiştir.

Prof. Dr. Sevim GÖRGÜN ise, Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu sorunların ancak üretimin yapısının değiştirilmesiyle ortadan kalkacağını belirterek, kısa dönemde alınacak önlemlerin sorunu çözmeye yeterli olamayacağını, gelir bölüşümünü düzeltmek için düşük gelirliilere gelir arttırmanın gerekli fakat yeterli bir önlem olmadığını, eğer ücret malları olarak tanımlanan zaruri ihtiyaç maddelerinin miktarında bir artış olmazsa bu malların fiyatlarının artması ile reel gelirde bir değişiklik olmayacağını reel gelir dağılımındaki eşitsizliğin Türkiye'nin bugünkü üretim yapısının ücret mallarına ağırlık verecek şekilde değişmesi ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Erdiç TOKGÖZ konuşmasında; uygulanan üç plânda tarım, sanayi ve hizmetler kesimlerinin büyüme hızlarından kaynaklanan GSMH'nın büyüme hızının öngörülen düzeyde gerçekleşmesinin hedef alındığı ve bu amaçla ne pahasına olursa olsun kamu ve özel kesim yatırımlarının daha çok arttırılmasına çalışıldığı ancak böylesine bir plânlama yaklaşımında ulusal gelirin ve sosyal refahın demokratik düzen içinde adil ve dengeli dağılımının gerçekleştirilmesinin yeterli düzeyde mümkün olmadığını gördüğü ve bu nedenle DBYKP'nın da mekân boyutuna da yer vermenin kaçınılmaz olduğu ve bu yöntem ile iç göçleri, düzensiz ve aşırı kentleşmeyi konut yetersizliğini azaltmak, dolayısıyla gelir ve refah dağılımının da hakça bir bölüşümü sağlamak amacına yönelik birkalkınma plânının yapılabileceğini belirtmiştir.

Yapısal sorunların tartışıldığı seminerin ikinci oturumunda söz alan konuşmacılardan Prof. Dr. Ali ÖZGÜVEN ülkemizin karşılaştığı darboğazlar ve sorunların yapısal olduğunu belirterek, kapitalist sistemin kendine özgü kurallarına aykırı önlemler alındığında çelişik durumların ortaya çıkacağını, siyasal liberalizmin düşünceye özgürlük getirme yanında talepteki özgürlüğün satın alma gücü ile ilgili olduğunu ve böylece sayı demokrasisi yerine para demokrasisinin geçtiğini belirtmiştir.

İkinci oturumun diğer parlamenter konuşmacısı Dr. Hayrettin ERKMEN plânların hazırlanması ve uygulanmasında; kıt faktörler, hızla artan düşük tüketim seviyeli nüfus, ekonomi alanındaki geri kalmışlığımız, şeklinde ayırdığı üç yurt gerçeğinin gözden uzak tutulmamasının gerektiğine işaret ederek, bugün varılan aşamada kamu kesiminin üretim malları alanında ve özel kesimin de öncelikleri saptanacak alanda faaliyet göstermeleri ekonomik gelişmemizin sağlam yöntemleri niteliğindedir demiştir.

Sermaye yoğun teknolojilerin ekonomik ve sosyal sorunları konusunda konuşan Prof. Dr. Haydar KAZGAN düşük gelirli büyük kitlenin ufak tercihleri saptırılarak toplumun sağlığı tehlikeye sokulduğunu bundan da patlamaların ortaya çıktığını, bu nedenle sermaye yoğun teknolojilerin seçiminde plânın çok titiz davranması ve bu konuda selektif ve emredici yasal önlemler getirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Prof. Dr. Cumhur FERMAN teknolojik gelişme, bilim ve araştırma konulu konuşmasında teknoloji politikasının, hızlı sanayileşme politikası ile eş güdümlü olması gerekliliği üzerinde durarak, uluslararası işbirliği ve teknik yardım konusunda, kendi tercihlerimize uygun yardımın sağlanması, dış eğitim olanaklarının yönlendirilmesi, kaynak tahsisinde önemli yatırım projelerine öncelik verilmesi, eğitim konusunda; kalkınma gereksinmelerine uygun biçimde eğitim için gerekli kadronun gerçekleştirilmesi, mesleki ve teknik öğretimde, sanayileşmeye yönelik orta düzeyde eleman temini eğitiminin yaygınlaştırılması, yüksek öğretimde kapasite yaratma çalışmalarına hız vererek, yüksek öğrenimde nicelikten çok nitelik üzerinde durulması gerektiğini belirtmiştir.

Uluslararası ekonomik ilişkiler konusunda konuşan Doç. Dr. Zafer BAŞAK yeni plân döneminde benimsenmesi gerekli stratejinin temelde dışa dönük olması üzerinde durarak ithal girdileri gereğini iç üretimle gerçekten ikame etmeye ve dış piyasalarda rekabet edebilir mamul ve hizmet üretimine öncelik verilmelidir diyerek ekonomimizin boyutlarına uygun bir ihracat geliri sağlayabilmesinin aynı zamanda yurt içi tasarrufların arttırılması koşuluna bağlı olduğunu belirtmiştir.

D. P. T. Uzmanlarından Dr. Kutlay EBİRİ konuşmasında, getirdiği önerilerde; yatırım malları ve ihracat sanayilerine her türlü özendirici önlemin uygulanmasının, istihdam ve verimi arttırmanın yeni stratejinin temel araçlarından biri olması ve gelir dağılımı konusunun en öne çıkarılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

Seminerin ikinci günkü oturumunda söz alan konuşmacılardan Prof. Sadun AREN bugün içine düşülmüş olan bunalımın temel sorumlusunun kapitalist düzen olduğunu söylediği konuşmasında gelir dağılımını düzeltmek için plânda alınması gerekli önlemleri şöyle sıralamıştır :

Tüketim malları üretimi arttırılmalıdır, işçiler için grev ve sendikal haklara konulmuş sınırlamalar kaldırılmalı, memurlara da grevli, toplu sözleşmeli sendikalaşma hakkı sağlanmalıdır. Köylüler için toprak reformu yapılmalı ve taban fiyatları daha demokratik usullerle saptanmalıdır. Eğitim, sağlık hizmetleri genişletilmeli ve parasız olmalıdır. Sosyal güvenlik kurumları herkesi kapsamalı ve hep si birleştirilerek aralarındaki farklılıklar ortadan kaldırılmalıdır.

DBYKP çalışmaları sürdürülürken sendikacılık ve toplu pazarlık düzenimizin aksayan yönleriyle boşluklarını da dikkate alarak gereken değişikliklerin yasal yollarada başvurularak gerçekleştirilmesinin yerinde olacağını belirten Prof. Dr. Toker DERELİ sendikalar yasamızdaki işveren vekili tanımının daha gerçekçi açıdan yeniden düzenlenmesi, sendika özgürlüğünü ve demokrasisini güçlendirici önlemlerin alınması, sendikaların demokratik işleyişi ve denetimiyle ilgili hükümlere işlerlik sağlanması, toplu sözleşme yetkisinde oylama yönteminin yasal dayanaklara kavuşturulması, yasa dışı grev ve lokavtlar için gerekli önlemlerin alınması, memurlara da sendikalaşma hakkının tanınması, ancak memurlar için toplu iş uyuşmazlığı çözüm yöntemleri ile ilgili olarak şimdilik ara bulma, katılma ve cebri tahkim sistemine dayalı usuller geliştirilmeli, bu aşamadan sonra ilerde hangi memur kategorilerinin ne tür sınırlar içinde grev hakkının tanınacağı ayrıca araştırılmalıdır şeklinde öneriler getirmiştir.

DBYKP nında çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki yasal ilişkiler ve sorunlar hakkında konuşan Prof. Dr. Metin KUTAL; plânlı

kalkınma döneminin işçi işveren ilişkilerinde ciddi gelişmelere olanak verdiğini ancak, ülkemizde bağımlı olarak çalışan ve emeği ile geçinenlerin tümünün iş yasaları kapsamına alınmadığının ortaya çıktığını ve yeni bir iş yasasına en fazla gereksinime duyan kesimin tarım işçileri olduğunu, yeni plân döneminde yasal düzenlemeler yapılırken bu yasaların denetimini yapacak olan idari ve yargı organlarında ciddi reformlar yapmak, bunların çalışma hayatına etkin bir biçimde yön verebilmelerini sağlamanın gerektiğini belirtmiştir.

DBYKP ve 1978 Türkiye Ekonomisinde çalışma sorunları konulu konuşmasında Prof. Dr. Sabahattin Zaim çalışma hayatıyla ilgili sorunları; fiyatlar hızla yükselmekte, grev ve lokavtlar hızla çoğalmakta, çalışma barışının bozulması önemli sorun haline gelmekte memur maaşları artan ücretlerin gerisinde kalmakta, ücret, fiyat ve toplam gelirlerin makro bir düzenlemeye tabi tutulması kaçınılmaz hale gelmektedir şeklinde sıralamıştır.

Seminerin son oturumundaki konuşmacılardan D. Y. F. İş Genel Başkanı Şerafettin AKOVA işçi kesiminin plânlı kalkınma ilkesini yürekten desteklediğini ancak plânları yeterli bulmadıklarını belirterek, gerek kamu gerekse özel kesimin etkin denetlenemediğini, yatırımların daha gerçekçi ve geçerli doğrultuda değerlendirilerek özellikle istihdama elverişli yatırımlara öncelik verilmesi, bölgesel kalkınma yerine ülkesel kalkınma doğrultusunda yatırımları kırsal yörelere çekme olanaklarını sağlayacak önlemlerin alınması gerekliliğini söylemiş ayrıca, plânlı dönemde vatandaş lehine sorunlar giderek ağırlaşmış, ekonomik büyümeyi finanse eden işçiler, memurlar ve dar gelirli plândan herhangi bir ekonomik ve sosyal yardım sağlayamamışlar, planın yükünü taşıyan kesimler siyasal partilerce plânlı kalkınma sloganı ile sömürülerek oy deposu niteliğinde görülmüşlerdir diyerek, DBYKP'nın gerçek anlamda kalkınmayı hedefleyecek biçimde yapılması, ülke sorunlarının çözümlenebilmesi bakımından kaçınılması mümkün olmayan bir zorunluluktur şeklinde konuşmuştur.

Milli Muhasebe İstatistikleri ve Ülkemizdeki Durumu.

Erdoğan ÖZÖTÜN

Milli muhasebe istatistikleri aynen bir işletme muhasebesinde olduğu gibi bir ekonomide meydana gelen cari işlemlerin kaydına mahsus bir kadro teşkil etmektedir. Sistem ekonomideki akımlar ve stokların sistematik ve entegre edilmiş bir şekilde kaydedilmesi için gerekli olan kapsamlı ve detaylı bir yapı getirmektedir. İki dünya savaşı arası ve ikinci dünya savaşı süresinde milli hesaplar büyük önem kazanmıştır. Birleşmiş milletler teşkilatının yeniden kuruluşu ile bu konu teşkilâtça ele alınmış ve 1947 yılında Prof. Richard Stone'un sosyal hesaplar kitabı Birleşmiş Milletler tarafından basılmış ve bu alandaki gelişmelerin temelini teşkil etmiştir. Daha sonraları Avrupa iktisadi işbirliğinin bir araştırma grubu Cambridge üniversitesinde çalışmaya başlamış ortaya konulan sistem sonraları standart sistem olmuştur. Aynı sistem Birleşmiş Milletler tarafından da kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler teşkilâtı ile Avrupa iktisadi işbirliği teşkilâtının kabul ettikleri sistemler aynı olmamakla birlikte bir birine çok yakındırlar. Bu çalışmalara paralel olarak Prof. Leon-

tief input-output metodolojisini geliştirmiştir. Copeland'da ekonomi içindeki mali ilişkilerin analizi için gerekli araçları ortaya koymuştur.

Ülkemizde ise milli gelir tahminleri yapma konusu 1928'lerde ele alınmıştır. 1950'lere kadar resmi veya kişisel çalışmalarla bir seri teşkil etmeyen zaman zaman bazı yıllara ait milli gelir tahminleri hazırlanmıştır. İlk defa resmi ve devamlı tahminlere istatistik genel müdürlüğünde 1951 yılında başlanılmıştır. Bir milli gelir etüd guru-bu kurulmuş, Birleşmiş Milletlerin ortaya koyduğu yöntemlerden esinlenerek Türkiye için milli gelir yöntemi hazırlanmıştır. 1970'lere kadar bu yöntem uygulanmıştır. İlk yöntemin uygulama süresinin 20 yılı aşması, yıllar geçtikçe yöntemin zayıflamasına ve aksaklıklara neden olmuştur. Milli gelir etüd gurubunun ilk çalışmalara başladığı yıllarda ülkemize gelen Prof. Richard Stone ve daha sonra Avrupa İktisadî İşbirliği teşkilâtından gelen Milton Silbert Türkiye de Milli muhasebe sisteminin kurulması için rapor vermişlerdir. Milton Silbert'in raporunda başlangıçta bazı hesapların kalıntı olarak hesaplanması ile aşağıda verdiğimiz dört temel hesabın kurulabileceğini önermiştir.

- 1 — Milli hasıla ve harcamalar hesabı
- 2 — Devletin gelir ve gider hesabı
- 3 — Dış işlemler hesabı
- 4 — Tasarruf ve yatırımlar hesabı

Milli gelir hesapları yönünden çok iyi bir başlangıç yapılmasına rağmen, 1970'lere kadar milli gelir tahminlerinden öteye bir adım gidilememiş, ilk kurulan yöntemle hiç bir şey ilâve edilememiştir. Bu sürelerde üniversitelerimizde de bu konuya karşı çok fazla ilgi görmüyoruz. alışmalar bir, iki istisnası ile teoriden öteye gitmiyor. Bu iki çalışmada yatırım hesaplarında olmuştur. İktisat Fakültesi'nin iki değerli hocası DPT'ı tarafından bir biri peşine iki yatırım serisi ve yöntemi hazırlamakla görevlendirilmişlerdir. Bunlardan bir tanesi halâ DİE yatırım hesaplarında uygulanmaktadır. Böylece zaman zaman gelen yabancı uzmanlarında uyarılarına rağmen en-

tegre bir sisteme gidilememiş, yalnız millî gelir tahminleri vermekle yetinilmiştir.

1960 yılında Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluşu ile plânlı kalkınma dönemine giren ülkemizde millî gelir ve millî muhasebe istatistiklerine duyulan ihtiyaç önem kazanmıştır. DPT, eldeki millî gelir serisinin hatalı olduğunu ileri sürerek, ayrıca yıllık Programların hazırlanması için erken tahminlere ihtiyaç olduğunu neden göstererek, 1957 yılına kadar DİE'nin millî gelir serisini aynen kabul edip, yeni bir millî gelir serisi hazırlamıştır. Plânda bu seri kullanılmaya başlanmıştır. Bu ara iki millî gelir serisini birleştirmek için muhtelif millî gelir etüd gurupları kurulmuşsa da bir sonuç alınamamıştır. Üçüncü beş yıllık plânda tek serinin kullanılması için DPT ve DİE uzmanları bir araya gelerek 1972 de Türkiye için revize edilmiş, yeni millî muhasebe sisteminin öngördüğü tablo düzeninde 1948 den bu yana yeni millî gelir serisi hazırlamışlardır.

Birleşmiş Milletler teşkilatı millî muhasebe sistemini 1950'lerin başında ortaya koyduktan yıllar sonra 1964 te sistemin revizyonu-na gitti. Türkiye için önemli bir sorun yoktu çünkü zaten bu alanda bir çalışması yoktu. Son olarak 1968 yılında Birleşmiş Milletler millî muhasebe sisteminde büyük çapta bir revizyona daha gitti. Yine Türkiye için önemli bir sorun çıkmadı. Çünkü Türkiye bu sahaya henüz adımı atmamıştı. Yalnız 1972 millî gelir revizyonunda eski seri ile gerek kapsam, gerek tanım ve gerekse tabülasyonda yeni sisteme göre düzeltmeler yapıldı.

1947 yılında Prof. Richard Stone'nun monografisi esas alınarak Birleşmiş Milletler teşkilatı ve Avrupa İktisadi İşbirliği teşkilâtının kabul ettikleri eski uluslar arası millî muhasebe sisteminde üç sektör ve her sektör içinde 4 anahesap vardı.

a — Sektörler

- 1 — Teşebbüsler sektörü
- 2 — Hane halkı sektörü
- 3 — Kamu sektörü

b — Hesaplar

- 1 — Üretim hesabı
- 2 — Gelir tahsis hesabı
- 3 — Sermaye işlemleri hesabı
- 4 — Dış işlem hesabı

Her sektörde 4 hesaptan meydana gelen 12 hesap birleştirilerek 6 hesap haline getirilmişti.

- 1 — Yurt içi hasıla hesabı
- 2 — Millî gelir hesabı
- 3 — Devlet hesabı
- 4 — Hanehalkı ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar hesabı
- 5 — Yurt içi kapital teşekkülü hesabı
- 6 — Dış işlemler hesabı

1968 de en son revize edilen millî muhasebe sisteminde ise, eski sistemde sektör diye tanımladığımız teşebbüsler, hane halkı ve devlet sektörleri işlemciler (transactor) olarak tanımlanmışlardır. Sistemde başlıca iki grup işlemci vardır. Bir grup mal ve hizmet akımlarıyla yani üretim, tüketim harcamaları ve sermaye birikimi, diğeri de gelir-gider ve sermaye finansmanı hesaplarında gösterilen para akımlarıyla ilgilidir. Yeni millî muhasebe sistemi aşağıdaki hesapları kapsar.

- 1 — Üretim hesabı
- 2 — Tüketim harcamaları hesabı
- 3 — Sermaye birikimi hesabı
- 4 — Gelir - Gider hesabı
- 5 — Sermaye finansman hesabı
- 6 — Dış işlemler hesabı

Bu hesaplar arasındaki işlemleri yaratıcı nitelikte olan iktisadi sektörlere (birimlere) işlemci denilmektedir. Üretim, tüketim harcamaları ve sermaye birikimi ile ilgili işlemciler de maddeler (commodities) itibariye bölümlere ayrılırlar. Sistem mal ve hizmetleri maddeler ve madde olmayanlar (non-commodities) olarak ikiye ayırmaktadır. Pazarda en az üretim maliyetlerini karşılayan fiatlarda satılmak üzere üretilen tüm mal ve hizmetler burada madde kapsamına girmekte, diğer tüm mal ve hizmetler devlet ve kâr gayesi gütmeyen kuruluşlarca üretilen ve madde olmayan kapsama girmektedirler.

- 1 — Endüstriler
- 2 — Devlet hizmetleri üreticileri
- 3 — Kâr gayesi gütmeyen hizmet üreticileri
- 4 — Hane halkları arasında bir birlerine yapılan ev hizmetleri
- 5 — Tüketici olarak devlet, hanehalkları ve kâr gayesi gütmeyen özel hizmetler.

Gelir - Gider hesabı ve sermaye finansmanı hesabı ile ilgili işlemciler ise kurumsal olarak sınıflandırılırlar.

- 1 — Kurumlar vergisi ödeyen kuruluşlar
- 2 — Devlet (genel)
- 3 — Hane halkına hizmet eden kâr gayesi gütmeyen özel kuruluşlar.
- 4 — Hane halkları ve mali olmayan kurumlar vergisi ödemeyen kuruluşlardır. Tüm adi ortaklıklar ve kişisel teşebbüsler burada kapsamaktadır.

Bilindiği gibi millî muhasebe sisteminin başlıca amaçlarından biri üretilen mal ve hizmetlerin toplam değerlerinin ölçülmesidir. Nihai mal ve hizmet üretimlerinin toplamı ise gayri safi millî hasılayı verir. Millî gelirin hesaplanmasında üç yol vardır.

1 — Gelir Yolu, 2 — Üretim yolu ve 3 — Harcamalar yolu. Ülkemizde millî gelir ancak üretim yolundan tahmin edilebilmektedir. Gelir yolu veya gelir dağılımı ile zaman zaman resmi ve kişisel tahminler verilmişse de devamlılık arz etmemişlerdir. Diğer taraftan bu çalışmaların gayesi millî geliri gelir dağılımı yolundan hesaplamak olmayıp, gelir dağılımının bölüşümünün ne biçimde olduğunun tesbitidir. Zaten yapılan çalışmalarda elde edilen toplam millî gelir, üretim yolundan bulunanın çok altında çıkmış, bu araştırmacıları endişelendirmemiş, bizim için oranlar önemlidir, gelirin küçük çıkması oranların kullanılabilirliğini zayıflatmaz demeleride bunu göstermektedir. Harcama yolundan bugüne dek ülkemizde hiç bir hesaplama yapılamamıştır. Yayınlarda verilen harcama tabloları, üretim yolundan elde edilen gayri safi millî hasıla eşittir, gayri safi millî harcamalar varsayımından elde edilmişlerdir. Üretim yolundan elde edilen gayri safi millî hasıla rakkamlarından mevcut harcama kalemleri düşülerek, geri kalanda özel tüketim harcamasıdır denerek gayri safi millî harcamalar verilmektedir.

Millî muhasebe sistemini ülkemizde tesis etme yolunda ilk çabalar çok yakın bir geçmişte başlamıştır. Son yıllarda bu sahada

1 — Devletin ekonomik hesapları, 2 — İktisadi devlet teşebbüslerinin ekonomik hesapları, 3 — Stok değişimleri, 4 — Dış işlemler hesapları, 5 — Malî akımlar, 6 — Kâr gayesi gütmeyen kuruluşların ekonomik hesapları yayımlanmıştır. Bu hesaplar 1972 yılına kadar hesaplanabilmiş, sonraki yıllar için yine bir duraklama devresine girilmiştir. 1968 yılında Birleşmiş milletler millî muhasebe sisteminde yapılan revizyon ile sistemin içine alınan detaylı input-output hesapları ülkemizde bu hesapların ihtiyacı olan istatistik kaynakların çok kıt olmasına rağmen, 1963 yılı için DPT, 1968 ve 1973 yılları içinde DİE tarafından hazırlanmış olup, sosyal hesaplar alanında ülkemizde verilen en başarılı ve güzel örneklerdir.

Nasıl bir işletme muhasebesini doğru dürüst tutmadığı takdirde, ne kazandığını, ne ürettiğini, ne tükettiğini, ve ilerde ne yapabileceğini bilemezse, bir ülkede kendi millî muhasebe hesaplarını doğru dürüst yapmazsa, ne ürettiğini, ne tükettiğini, üretime iştirak eden kişilerin, üretimden ne oranda pay aldıklarını, ülke kalkınmasını sağlamak için hangi sahalara ne oranda yatırım yapmasının gerek-

tiğini bilemez. Bu nedenle üniversitelerimize, DPT ve DİE ne büyük görevler düşmektedir. Daha sağlıklı Planlar yapıp uygulamada daha iyi neticeler alabilmek için bu hesaplara ihtiyaç meydandadır. Üniversitelerimizde de bu sahada yapılan araştırma ve çalışmalar eskiye göre ilerlemesine rağmen teoriden kurtulup, tatbikata, araştırmaya inmeye, üretilen rakamlar üzerinde bol görüş verip, bu sahada yol gösterici olmalarına ihtiyaç vardır.

Örneğin İktisat Fakültesi bazı sahalarda daha verimli olabilmek için nasıl maliye, istatistik, işletme vb. enstitülere sahipse bunlara birde sosyal hesaplar enstitüsünü ilâve ederek bu sahada daha spesifik, daha bilimsel ve güncel olarak katkıda bulunabilir. Sosyal hesapları yapmakla yükümlü olan DİE'nin bu alanda daha verimli ve etken olabilmesi için kalifiye eleman yetiştirebilmesi bu elemanları tutabilmesi imkânlarını genişletmesi gerekmektedir.

Gelişmekte olan bir ülke olduğumuz için, bu istatistik kaynaklarla bu kadarı yapılır demekten kendimizi kurtarmamız gerekmektedir. Bu sahada çok iyi şeylerin yapılabileceğine örnek bir plân aracı olan input-output tablolarına ülkemiz de iyi örnekler verilmesidir. Gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğu bu tablolardan yoksundur.

Değişim Sürecindeki Türkiye ve Yapısal Hastalıklar

Faîk Y. BAŞBUĞ

İktidar olduktan kısa bir süre sonra içinde bulunulan durumun ağırlığını ve kaygı verici ciddiyetini yeni hükümet «enkaz devraldık» sözcüğü ile kamuoyuna sunmuştu. Gerçekten devralanın, Cumhuriyet tarihinin hiç bir döneminde gözlemlenmemiş olan batık bir ekonomi ve onunla özdeş şekilde uluslararası saygınlığın sarsılışı, çıkar mücadelesinin kitleleri yaşam endişesine düşürür derecede huzursuz ve kararsız kıldığı bir kargaşa ortamı idi. Ekonomik açıdan enflasyonun ağır dişlileri arasında ezilen çalışanlar kesiminin sızlanmaları yanında, her yönünden çıkmaza giren döviz sorunu ve ulusal paranın benliğini yitirîşi, sokak kavgaları ve can güvenliğinin kaybedilişi ile noktalanmıştı bunalım.

İşte böyle bir ortamdan kurtuluşun kıvılcımı anlamına geliyordu yeni enkaz mirasçısı iktidar. Ve enkazın gerektirdiği çetin uğraşların ilk çıkışlarını yapmaya başlamıştır çok kısa geçmişinde. Ne var

ki, sorunların ağırlığı ve huzura susamış toplumun aceleciliği, zamanlama konusunda daha da sabırlı ve adaletli bekleyiş içinde olmaya davet ediyor ulusal çıkarıcı çevreleri.

Bilindiği gibi, sonuçlarının en iyisi ile çok kısa gelecekte alınacağına inandığımız girişimler, döviz darboğazı ve tıkanan ihracat ve ithalât olanaklarına karşı devalüasyon, iç finans kesiminin başıboşluğuna karşın faiz oranlarında yeni ayarlamalar (ki getirilen oranlar içeriği itibariyle tartışmaya açıktır) sokak kavgaları ve anarşiye karşı da ısrarlı takip ve bilinçle devletçiliği tam anlamıyla etkin kılma çabalarıyla kendini göstermiştir. Bu alınan kararların her yönüyle mükemmel olduğunu ileri sürmek güçtür. Getirenler ise kısa zaman sürecine özgü bir değerlendirimle en iyisi olduğu savında değildir kuşkusuz. Beklenilmekte olan vergi düzenlenimlerine ilişkin önlemler açısından da öyle.

Yapılan batık ekonomide acilen alınması gereken kararların ilk basamağının oluşturulmasıdır. Ve bir birini tamamlayıcı girişimler etkin bir gözetim ve denetimle gerçekleştirilecektir.

Çağın Özelliği :

Ancak tüm bu umutlu bekleyişlere ve yeni iktidarın da akılcı ve onarıcı girişimlerine karşın yine de tüm dönemlerin bir sorunu olarak belgelenmiş bir nokta vardır ki, hükümeti en çok yoran ve işgal eden bir konu olarak geçerliliğini uzun süre koruyacaktır. Bürokrasi..... Bürokrasidir bu uzun ömürlü yaşlı hastalığın adı. Ve salt bürokrasi değil, çeşitli politik eğilimlere göre renklenmiş ve değişik devlet kesimlerinde çöreklenmiş karmaşık bir bürokrasidir. Hastalık oluşu da bu özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Yıllardan beri devletin varlığının sürdürülmesinde ve geliştirilmesinde araç olanlar genellikle devletin varlığı ile diğer bir deyişle devletle özdeş tutmaktadırlar kendilerini. Böyle olunca da kendi çıkarlarını dahi koruyamayacak olan farklı renklerdeki kişilerin ulusal çıkarlarla ilgili karar ve uygulamaları daima çeşitli sorunlar doğuracak ve devlet aleyhine çalışacak doğrultularda gelişmiştir. Hastalığı tedavinin ve hele alışkanlıkları ortadan kaldırmanın kolay olmadığı bu dönemde yeni iktidarın en uyanık olması gerektiği sorun

bu noktada düğümlenmektedir. Politikasının uygulanmasında ve tabandan tavana tüm devlet çarklarının çalıştırılmasından öncelikle bu noktaya eğilerek işe başlamalıdır.

Hemen değinelim bu sanıldığı kadar da korkulacak bir şey değildir. Hele Türkiye gibi içine girdiği tarihsel değişim süresinin en hızlısını yaşayarak kolektif bütünleşmenin en olumlu örneğini vermiş bir ülkede hiç. Ancak, yineleyelim, bunu zamanın aceleciliğine değil aksine bilinçle zamanlama süreci içine bırakmak gerekir.

Şu açık bir gerçek haline gelmiştir artık. Günümüzde toplumlar devlet yönetiminde tek bir egemen grubun değil, çeşitli politik eğilimdeki kişilerin oluşturduğu karma nitelikteki bir idarenin sergilediği oldukça renkli tabloları seyretme durumunda kalmışlardır. Grupların kutuplaşmalarının derecesi senaryonun renkliliğini ya da kopukluklarla dolu heyecanliliğini giderek artırmıştır.

Bu olguya iyi bir örnek olan Türkiye'de ise bu oluşumun en tipik kanıtları son iki seçimlerde gözükmuştur. Değindiğimiz gibi, bürokrasi hastalığının en ağıryla devam ettiği zamanımızda bu kanatların belgesi olarak devlet yönetiminde çeşitli gruplar söz sahibi olmuştur. Özlenen ve arzulanan objektiflik ve tekdüzenlilik düzeyine ulaşılammıştır. Sonuç olarak ta grupların çeşitliliği yerel yönetimle genel yönetim arasında gözlemlenen farklılaşmadan, genel yönetimin kendi içindeki ayrılığa kadar bütün şiddetiyle kendini belirgin kılmıştır. En üst düzeyde inanç birliği içinde olanlar hükümet olma yolunda önemli adımlar atmışlardır ama, örgütsel anlamda bu bürokrasi kutuplaşmasının sorunlar yaratmayacağını ve objektif çalışma ve bütünleşmeyi zedelemeyeceğini ileri sürmek güçtür.

İki Önemli Örnek :

Son günlerin güncel konusu sayılan ancak Türkiye'nin tüm geleceğini yakından ilgilendiren bir devalüasyon konusu bulunmaktadır. İlgili Bakan paranın uluslararası alanda gerçek değerine kavuşturulmasının zorunlu önlemi sayılan girişimi, kamuoyuna cansimidi olarak hiç bir fiat artışına neden olmayacağını belirterek şuna dursun, daha ikinci günden itibaren fiatlar işçi ve memur kesimini bunalacak düzeyde artmaya başlamıştır bile. Bunu anlamak için dev-

let istatistik enstitüsünün resmi rakamlarını beklemeye gerek yoktur. Zamlar, önce üretimini ve verimini ithal mallarına bağlamış bulunan kesimden başlamak üzere dengeli kaplar örneği tüm alanda geçerli olacak şekilde kendini göstermiştir. Ve kararlaştırılan artışlar düşük oranlarda değildir. % 30 - % 50 arası gerçekleşim bulunmaktadır. Gelişimlerin ekonomik değerlendirilmesini yaparak gerekçeli şekilde kamu oyuna sunumunu kendi bakanlığını ilgilendirir şekilde Sanayi ve Teknoloji Bakanı yapmıştır. Daha başkaları da yapacaktır. Ne var ki devalüasyonun ithalatı kısacağı yönünde ileri sürülen düşünceler daha başlangıçta aksi kanıtlarıyla yaralar almaya başlamıştır. İhracatın artırımına gelince, o hep yıllardan beri söylenir ve sonuçta da yapısal bir hastalık olduğundan en ufak bir değişikliğe uğramaz.

Bunları şunun için söylemek istiyoruz. Darboğazdan kurtuluş için başvuru önlemler yükünü yine dar gelirliğin üzerine yükleyerek ekonomiyi biraz olsun rahatlatılabilecektir. Ancak bu, iç fiat kararlılığı gösterilememiş olduğundan uzun vadeli bir değerlendirmede pek yeşil ışık yakmamaktadır. Bu nedenle de kısa sürede ithalatın kısılması ihracatın artırılması (ki bu ikincisi esasen kuşku idi) yönünden bekleyişler kaybolarak aynı bunalımlı kısır döngü içine girilebileceği endişesini doğurmaktadır. Bu noktada çok iyi plân ve program gereklidir.

Biz enflasyonla mücadelede özellikle İngiltere örneği ücretlerin dondurulması ve fiat artışlarının devletçe saptanacak bir limit içinde olmasını düşünmekteyiz. Buna ücretlerin dondurulması nedeniyle karşı çıkanlar vardır. Ancak şimdi başvuru yol da aynı sonucu doğuracak bir gelişme olarak özümlemişti. Diğer bir deyişle aşırı düzeyde artan fiatlar dolayısıyla artan giderlerini herhangi bir yere yansıtamayacak olan iş alanlar kesimi esas yükü üstlenecek olanlar durumunda kalmışlardır. Ama belirttiğimiz gibi kurtuluş yoktur yaşanan gerçek kurtuluş için yükü mutlaka birisinin omuzuna yüklemeyi kaçınılmaz kılmaktadır.

Diğer bir örnekte hazinenin bugünkü döviz olanakları yönünden girdiği darboğazlarda takip etmekte olduğu yöntemle ilgilidir.

Bilindiği gibi devletin bir seri barçları vardır. Bunların büyük bir kısmı doğrudan devlet borcu olduğu gibi, bir kısmı da devletin

özel garanti belgeleriyle sonuca bağladığı ve devlet borcu niteliğine dönüştürdüğü öncelikli sanayi ve teşvik kollarına ait borçlardır. Büyüyük bir kısmının vadeleri geçmiştir. Ve bu nedenle de cezai faiz söz konusudur. Devlet, tüm taahhüt ve garantilerine rağmen döviz kıtlığı nedeniyle transferleri gerçekleştiremeyince, bu borçları daha da ağırlaştıracak başka bir borç yükünün altına doğru itilmeye başlanmıştır.

O kadar ki, tam bir öncelik ve değerlendirme analizi yapmadan bekletilen eski yıllara ait bu borç taksitlerinin büyük kısmının esasını döviz girdirlerini artırıcı yatırımlar oluşturmalarına rağmen, transfer edilmemeleri nedeniyle özü itibarıyla döviz açacı niteliğinde bulunan bu olanakların ortadan kaldırılmasına dahi yol açılmaktadır. Bu alanda da yine diğerlerine benzer şekilde T. C. Merkez Bankası ile Hazine arasında büyük bir uyumsuzluk görülmekte sonuçta da artan cezai faiz uygulamaları nedeniyle bir bakıma devlet olanakları yağma edilmektedir.

Hiç kuşkusuz sorun döviz sorunudur. Ne var ki belirttiğimiz gibi mevcutların kullanımı da tam bir objektif analiz ve değerlendirim sorunudur. Keyfi kullanma olanağı kimseye ait bulunmamaktadır.

Biz bu yazımızla özellikle genç iktidarı eleştirmeyi amaçlamadık. Sadece, nedenleri kökünü kazmanın kolay olmadığı bürokratik uyumsuzlukla özdeş bulunan ve devlet olmakla onu yönetimde araç olanların birbirleriyle karıştırılmasından kaynaklanan bir gerçeğe karşı dikkat çekmek istedik. Hepsisi o kadar.

Pazarlamacının Toplumsal Sorumluluğu Ne Olmalı?

Dr. Erdener KAYNAK
Hacettepe Üniversitesi
İş İdaresi Bölümü

Çağdaş anlamda pazarlama, tüketici kitlelerinin satın almadaki tutum ve davranışlarının nedenlerini tanıma, tüketicilerin istek ve gereksinimlerini anlama ve saptama gibi üretim işlevinden çok önce başlayan, üretilen mamul ve hizmetlerin tüketicilere ulaştırılmasını sağlayan; mamullerin tüketici gruplarına tesliminden sonraki bakım, servis, kredi izlenmesi gibi işlemleri içeren önemli bir işletme işlevidir. (1) Pazarlama kuramı ile satışın anlaşıldığı evreden günümüze dek pazarlama felsefesinde ve uygulamasında büyük bir gelişme görülmüştür. Pazarlama işlevinin içeriği ve işlevleri genişledikçe ve pazarlama için yapılan harcamalar arttıkça, pazarlamanın toplum üzerindeki etkileri artmakta ve pazarlama bilimi yeni boyutlar kazanmaktadır. Pazarlama biliminin bu gelişme sürecine bağlı olarak pazarlama yöneticileri ile eğitimcilerinin de sorumlulukları genişlemektedir. Günümüzde, çağdaş pazarlama anlayışına uygun olarak hareket eden pazarlama idarecileri ve eğitimcileri bir çok so-

rumluluğu üstlenmiş durumdadırlar. Kanımca bunlardan en önemlisi «topluma yönelik sosyal sorumluluk» olmaktadır.

Çağdaş pazarlama kavramının ışığı altında iki yeni akım gelişmektedir. Bunlardan Kotler ve Zaltman tarafından geliştirilen akım «Sosyal Pazarlama» olarak tanımlanmaktadır. (2) Kâr amacı gütmeyen örgütlerin pazarlama sorunları ile ilgilenen sosyal pazarlama; pazarlama politikası, kararları ve eylemlerinin sonuçları ile olduğu kadar, pazarlama bilgi, kuram ve tekniklerinin sosyal yararlarının artırılması ile de ilgili bir pazarlama dalıdır. Gerçek hayatta pazarlama yöntemleri aracılığı ile nasıl bir mamul veya hizmet satılabilir yorsa; pazarlamadan aynı zamanda her hangi bir sosyal fikrin, örneğin; otomobil kullananların trafik kurallarına daha fazla dikkat etmelerini sağlamak amacıyla açılan bir kampanyayı kolaylaştırmak içinde yararlanılabilir.

Günümüzde hızla gelişen ikinci bir akım ise, toplumsal sonuçlar şeklinde tanımlanabilen tüketici tarafgirliğidir. Bu akım son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde üzerinde en çok tartışılan konulardan birisi olmuştur. Tüketici tarafgirliği genel anlamda, iş hayatında tüketici aleyhine oluşan adaletsizliklere karşı tüketicilerin tepkileri şeklinde tanımlanabilir. Çağdaş anlamda tüketici eylemlerinin ortaya çıkmasındaki en önemli neden tüketici tatminsizliği olmuştur. Anılan tatminsizlik, tüketicilerin satın aldıkları mamuller hakkında yeterli ve doğru bilgi alamamalarından doğmuştur. Bazı hallerde, satın aldıkları mamullerden gerçekte olması gerekenden daha fazla tatmin beklmeleri bir anlamda tüketicilerin hayal kırıklığına uğramalarına neden olmaktadır. Ayrıca sağlığa zararlı maddeleri içeren mamullerin sorumsuzca pazarlanması, tüketici kitlelerini kendi haklarını savunmak üzere örgütlenmeye itmiştir.

Genel Görünüm :

Kişisel ve toplumsal amaçlar arasında etkin bir mücadelenin başlamasının temelinde yatan ana neden, sonu gelmeyen kişisel gereksinimler ile azalan kıt kaynaklar arasındaki dengenin kurulması isteğidir. Bu olgunun doğal bir sonucu olarak içinde bulunduğumuz yüz yıl giderek büyüyen ve yoğunlaşan tüketici hareketlerine sahne olmaktadır. Sırasıyla 1900, 1930 ve 1960 larda batının ka-

pitalist ülkelerinde ve A. B. D. de tüketiciler boykot, yürüyüş gibi kitle eylemleriyle hoşnutsuzluklarını ortaya koymuşlardır. (3) Aslında bu tarihler tesadüf eseri değildir, her üçüde gelişmiş batı ekonomilerinin sık sık karşılaşmakta olduğu ekonomik bunalım dönemleridir. Ciddi ekonomik ve sosyal buhranların ortaya çıktığı bu evrelerde fiyatlar genel düzeyi yükselmiş, böylece nüfusun büyük bir bölümünün satınalma gücü azalmıştır. Anılan dönemlerde, işsizlik oranı hızlı artarken, ücretler sabit bir düzeyde kalmış veya düşme eğilimi göstermiş ve fiyatlar alabildiğine yükselmiştir. Ekonomik hayatta ortaya çıkan bu durgunluğun yükü sabit gelirli tüketicilerin omuzlarına yüklenmeye çalışılmıştır. Tüketiciler her ne kadar kitle eylemleriyle sorunlarını kamu oyuna ve ilgililere duyurmaya çalışmışlarsada sorunun çözümü çok daha geniş boyutlarda değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Bazı düşünürler gerçek anlamda bir tüketici hareketinin olmayacağından söz etmekte ve bunun nedenlerinin de bu hareketin temelini oluşturacak bir felsefenin henüz yaratılamamış olmasına bağlamaktadırlar. (4) Aslında tüketici felsefesi diye bir felsefenin varlığından veya olabileceğinden söz etmek sorunları tabanından saptırmak olacaktır. Tüketicileri tüm ekonomik sistemden soyutlayarak tüketim felsefesi diye bir felsefe yaratmaya kalkışmak yalnızca bir takım gerçekleri gözden saklamak olacaktır. Tüketicilerin sorunları temel ekonomik sistemin sorunlarından soyutlanamaz ve sorunların çözümü yine temel sorunların çözümüne bağlıdır. Giderek hoşnutsuzluğu artan tüketici kitlelerinin sorunlarına kulakları tıkamak veya yüzeysel bazı tedbirleri ileri sürerek sorunu kısa dönemde geçiştirmeye çalışmak, ileride ortaya çıkabilecek daha büyük çapta tüketici hareketlerine şimdiden zemin hazırlamak olacaktır.

Pazarlamaya Düşen Yeni Görevler :

Pazarlama sistemi yalnızca üretilen mamullerin üreticiden tüketicilere akımını sağlamaz, bunun yanında hangi mamullerin ne şekilde üretileceğine makro düzeyde bireylerin gerçek gereksinimini göz önünde bulundurarak karar verir. Karar aşamasında genellikle bireysel ve sosyal tatmine önem verilmekte, toplumsal yarar ise ya ikinci planda kalmakta ya da hiç değerlendirilmemektedir. Sosyal

tatmin, satın alma olayında kişinin ailesi ve arkadaşları gibi dar toplumsal çevresi içinde destek görmesidir. Toplumsal tatmin ise daha geniş çerçevede değerlendirilmekte, satın alma olayında toplumun yarar görmesi daha doğrusu zarar görmemesi şeklinde tanımlanabilir. Su kirlenmesine yol açmayan deterjan kullanımı, hava kirlenmesine en az katkısı olacak otomobili satın alma ve çevreyi en az kirletecek paketler içerisinde sunulan gıda mamullerini satın alma gibi olaylar toplumsal tatminin örnekleri olabilirler. Bu noktada pazarlamacılar tüketiciler için bireysel tatmin ile sosyal tatminin birinci plânda yer aldığını ve toplumsal tatminin onları pek ilgilendirmedığını ileri sürebilmektedirler. Hatta bazı pazarlamacılar daha da ileri giderek tüketicilerin korunması için alınan tedbirleri hür teşebbüs sistemine bir müdahale olarak değerlendirmektedirler. (5)

Toplumsal tatminin tüketicileri pek fazla ilgilendirmedığı savı pazarlamanın ana işlevlerinden biri olan bilgi akımının yeterince işlemediğini gösterir. Tüketicilerin korunması için yapılan girişimleri, hür teşebbüs sistemine yapılan bir müdahale olarak değerlendiren görüş sorunu dar kalıplar içinde değerlendirmektedir. Hür teşebbüs devletten ayrı bir kavram değil, aksine devleti oluşturan öğelerden bir tanesidir. Devlet dayandığı tabanın ekonomi politikasına göre gerektiğinde bazı ayarlamalara girişebilmektedir. Ancak bu hür teşebbüs sistemine müdahale değildir. Temelde amaç, hür teşebbüs sisteminin yaşatılması için bir dizi önlemlerin alınmasıdır. Toplumsal huzursuzlukların yoğunlaştığı günümüzde pazarlama sistemine devletin müdahalesi kaçınılmaz görülmektedir. Artık hangi malların üretileceğine piyasa mekanizması ile beraber devlette karar vermektedir. Bu arada devletin doğrudan müdahalesi ruhsatlandırma, yasaklama, ve standartların saptanması gibi yollarla olmaktadır. Bunun için, toplumsal sorumluluğu tek başına firmalardan beklemek biraz iyimserlik olacaktır.

Pazarlamacının Türkiye'deki Toplumsal Sorumlulukları :

Ülkemizde pazarlama bilgisi hangi aşamadadır? Pazarlamacıların toplumsal sorumluluklarının bilincinde olduğu söylenebilir mi? Az gelişmiş bir pazar ekonomisine sahip, istisnalar bir yana bıraktığında firmalarca genellikle geleneksel pazarlama sisteminin uygulandığı Türkiye'de kanımızca pazarlamacıların toplumsal sorum-

lulukları gelişmiş ülkelere kıyasla daha fazla önem kazanmaktadır. Bizi bu yargıya yönelten en önemli neden ülkemizde tüketici hak-hiyetinin düşük düzeyde olmasıdır. Bu olgu ise; gelir seviyesinin düşüklüğü, gelir dağılımının bozukluğu ve bağımsız tüketici örgüt-le-rinin henüz gelişmemiş olmasıyla açıklanmaktadır. Türkiye’de üre-tici gruplar ve aracı kurumlar mevcut olanaklardan yararlanmak için çağdaş pazarlama örgüt ve yöntemlerini geliştirmeye çalışma-larına karşın devlet dağınık ve sahipsiz durumda olan tüketici kit-lelerini koruyacak her hangi bir tedbir almadığı gibi tüketiciler arzu edilen şekilde herhangi bir bağımsız örgüt altında da istenilen dü-zeyde henüz birleşememişlerdir. (6)

Türkiye’de tüketim malları endüstrisine yapılan yatırımların kâr-lılığının yüksek olması, malların oransal olarak bollaşmasına neden olmakta satışlarda herhangi bir tıkanma olduğunda, reklâm ve kre-dili satışlara baş vurulmaktadır. Pazara sürülen özellikle aynı tür mamul sayısında önemli artışların olması, bu mamullerin her biri için yüksek reklâm harcaması yapılmasına neden olmakta, yapılan reklâmlar bilgi verici, eğitici olmaktan çok ikna edici ve yanıltıcı olmaktadır. Pazarlamacılar ülkemizde yaptıkları işlevlerle mal tüke-timinin artırılmasına çalışmalarına karşın pazarladıkları mamullerin toplumsal fayda veya faydasızlığını göz önünde bulundurmaya ihmal etmektedirler. Pazarlamacıardan bir yandan mamullerin dağıtım-ının daha adileştirerek kişinin yaşamını daha rahat ve uyumlu bi-çime sokması beklenirken, öte yandan tüketimde önemli rol oyna-yan mamullerin üretim ve tüketimindeki arzulanmayan toplumsal etkileri gidermeleri istenmektedir. Gelişmiş toplumlarda gelişmişlik tüketimdeki büyüme ile ölçülmektedir. Öte yandan, kaynakları kıt olan ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde tüketicilerin seçme is-temi ihmal edilebilmektedir. Bu nedenle, firmalarımız kendilerine özgü pazarlama stratejileri saptayarak mamul pazarlamasından çok hizmet pazarlamasına önem vermek zorunluluğunu duyacaklardır. Aynı zamanda pazarlamacılar yalnızca ticari faaliyetlere hizmet et-mekle kalmamalı aynı zamanda toplum amaçlarına da hizmet edici olmalıdırlar.

Kit kaynakları ile gelişmeye çabalayan az gelişmiş ülkelere ve ülkemizde devlete bu konuda büyük görevler düşmektedir. Toplum-sal sorunların çözülmesi tabiki tümüyle devletten beklenemez.

Sosyo-Ekonomik yapının önemli öğeleri olan girişimciler ve işletme idarecileri de bu sorumluluğu paylaşmalıdırlar. Tüketicilerin korunması amacına yönelik her türlü harekete girişimcilerin ve işletme yöneticilerinin katkıda bulunmalarının kendi çıkarları açısından büyük yararları olacaktır. Türkiye de büyük bir gizli güce sahip oldukları halde darmadağınık bulunan tüketicilerin örgütlenirilirip haklarının korunması için devlet ve kamu kuruluşları kadar çağdaş pazarlama anlayışını benimsemiş pazarlamacılarada önemli sorumluluklar düşmektedir. Karşılaşılan sorunların ağırlığı ve tüketicilerin edilgenliği karşısında, pazarlama kuramcı ve yöneticilerinin sorumluluklarının gelişmiş batı ekonomilerindekinden daha geniş olduğu kanıtlanmaktadır. Pazarlama kuramcılarının tüketicileri ve çevreyi korumayı bir pazarlama aracı olarak ele almaları sonucunda, yasama organları tarafından tüketicileri ve çevreyi koruyucu yasaların çıkarılması kolaylaşacak, bağımsız tüketici örgütleri kurularak tüketicilerin korunması akımı gelişecek ve yeni boyutlar kazanacaktır.

- (1) Eugene J. Kelley, Marketing Planning and Competitive Strategy, Englewood Cliffs, New Jersey 1972, s. 1-16.
- (2) Philip Kotler ve Gerald Zaltman, «Social Marketing : An Approach to Planned Social Change», *Journal of Marketing*, Vol: 35 Temmuz 1971, s. 5.
- (3) Robert O. Herrman, «Consumerism : Its Goals, Organizations and Future», *Journal of Marketing*, Vol. 39, Ekim 1976, s. 55-60.
- (4) George Fisk, «Criteria For a Theory of Responsible Consumption» *Journal of Marketing*, Vol. 37, Nisan 1973, s. 24-31.
- (5) Frederick E. Webster, «Does Business Misunderstand Consumerism», *Harvard Business Review*, Eylül-Ekim 1973, s. 94-96.
- (6) Erdener Kaynak, «Consumerism : A Social phenomenon», *Turkish Daily News*, 12 Ocak 1978, s. 2 ve 5.

Floating Beş Yaşında

Çev : Celâdet MORALIGİL

1973 baharında endüstri ülkelerinin çoğunun merkez bankaları o zamanın parasal olaylarının baskısı altında döviz piyasalarında müdahaleyi durdurup paralarının kurunu serbest bıraktıklarında, para tarihinde yeni bir dönem doğmuş oluyordu. Bu suretle floating başlayalı beş yıl geçmiş oluyor. Bir bakıma kesin hüküm vermek için çok erken, bir bakıma da bir ara bilânçosu çizmek için yeteri kadar eski. Acaba bu sistemden beklenmekte olanlar gerçekleşti mi?

Beklenen hususlardan biri, kurların serbest bırakılmasından sonra kur bünyelerindeki kasılmaların kaybolması ve gerçek oranlara tekabül eden para nisbetlerinin gerçekleşmesiydi. Floating'ın özellikle ilk zamanlarında meydana gelen büyük kur değişimleri, yapılması çoktan gerekli düzeltmeler olarak değerlendirildi. Bu husus, bir kısım önemli paralar için geçerlidir. Meselâ 1972 sonundan 1974 sonuna kadar dolara karşı İsviçre frankı % 48,6, Avusturya şilini % 35,1, doğçemark % 32,9 ve Hollanda guldeni % 28,7 gibi önemli değer kazandılar.

Buna karşılık 1974 sonundan 1977 sonuna kadar olan müteakip dönemde, para oranlarındaki değişmeler daha azdı. Göze çarpan bir husus; bir çok ülkede döviz kurlarıyla enflasyon gelişmesi arasındaki belirgin ilişkiydi. Tablodan da anlaşılacağı gibi, dönem içinde para değerleri dolara karşı yükseltilen ülkeler, kaideten A. B. D. 'ye nazaran daha düşük enflasyon oranını göstermekteydiler. Bunun için İsviçre ve Federal Almanya örneğini ele alabiliriz. 1974 sonundan 1977 eylülüne kadar ortalama yıllık enflasyon oranı birinde % 4,5 diğ erinde % 2 olmak üzere, aynı oranın % 6,3 olduğu A B D 'den daha düşüktü. Paralarının değ eri düş en ülkelerde ise enflasyon oranı kısmen Amerika'daki pahalılıktan önemli ölçüde yüksekti. Bu husus diğ erleri meyanında Fransa, İsvec, İngiltere ve İtalya için geçerlidir.

Eylül 1977 ile aralık 1977 arasında yeniden zuhur eden büyük kur dalgalanmaları en azından bu dönemde sermaye hareketlerinin kambiyo kurlarını stabilize edebilemediğini gösteriyor. Önceleri kabul olunan, oynak kambiyo kurlarında spekül atif kapital hareketleri karş ılıklı olarak birbirini ortadan kaldırır ve kambiyo kurları istikrar kazanır şeklindeki düşünce de doğru çıkmadı. Döviz piyasalarındaki kur hareketlerinin gerisindeki nedenlerin de teoninin kapsadığından bir hayli fazla olduğu anlaşılıyor. Bugün Amerikan para veya hükümet çevrelerinden çıkan herhangi bir lâf, dolar ile İsviçre frankı arasındaki nisbeti çok kısa bir zamanda % 5 kadar değ işti-rebiliyor.

Her ne kadar kambiyo kurlarının serbest bırakılması imkân nisbetinde döviz kurlarının teorik denge kurlarına yaklaşması şeklinde olduysa da, esnek kurlar gelirler ve ödemeler bîlânçolarındaki denge-sizlikleri otomatikman ortadan kaldırır şeklindeki bekleyiş ş im-diye kadar doğrulanmadı. Aksine, dengesizlikler 1972 den beri daha büyüdü. 1972'de on dört ileri sanayi ülkesinin gelirler bîlânço-sunun (Blance des revenus) ortalama açığı veya fazlası 1.4 milyar dolar iken bu, 1976'da bir misli arttı. Bununla beraber son yıllardaki gelirler bîlânçosu farklarının artmasının başka sebepleri de olduğu göz önünde tutulmalıdır. Özellikle petrol fiyatları ve dünya çapındaki resesyon dış ticaret ilişkilerinde önemli değ iş iklikler meydana ge-tirdi.

**Muhtelif ülkelerde dolara karşı revalüasyon ve devalüasyon oranları
ve bu ülkelerdeki enflasyon nispetleri**

Ülkeler	Aralık 1972 Aralık 1974 Dönemi	Aralık 1974	Eylül 1977 dönemi	Eylül 1977 Aralık 1977 Dönemi
	Yıllık vasatı revalüasyon (+) veya devalüasyon (—) %	Yıllık vasatı revalüasyon (+) veya devalüasyon (—) %	Yıllık vasatı Enflasyon oranı %	Revalüasyon (+) veya Devalüasyon (—) %
Japonya	+ 0,2	+ 4,7	8,7	+ 10,8
İsviçre	+ 21,9	+ 3,1	2,0	+ 16,7
Batı Almanya	+ 15,3	+ 1,6	4,5	+ 9,9
Avusturya	+ 16,2	+ 1,4	6,5	+ 6,5
Hollanda	+ 13,5	+ 0,7	8,1	+ 7,9
Belçika	+ 10,5	+ 0,4	8,7	+ 9,0
A B D	—	—	6,3	—
Kanada	+ 0,2	— 2,3	8,1	— 1,9
Danimarka	+ 10,1	— 3,1	9,0	+ 6,5
Fransa	+ 7,4	— 3,5	9,8	+ 4,4
İsveç	+ 7,8	— 6,0	10,4	+ 3,5
İngiltere	0,0	— 10,2	18,3	+ 9,5
İtalya	— 5,3	— 10,6	16,0	+ 1,2

Kaynaklar : IMF ve OECD

Kambiyo kurları oranlarındaki temelli değişikliklerin dahi gelirler bilançosundaki dengesizlikleri güçlü olarak ortadan kaldıramamış olması, uyma sürecinin teoride öngörülen zaman içinde oluşmaması olarak yorumlanabilir. «Normal olarak» para değerinin yükseltilmesi ithalâtın artması ve ihracatın azalması şeklinde sonuç verir. Bununla beraber, gelirler bilançosunu dengelemek yönünden etkilemek için, miktar olarak ihracatın gerilemesi ve ithalâtın artması yeterli değildir. Bu, miktar bakımından ihracat gerilemesinin, yüzde olarak revalüasyonun gerektirdiği fiyat yükselmesinden daha büyük veya tersine, miktar bakımından ithalâtın artmasının yüzde olarak, revalüasyonun gerektirdiği fiyat düşmesinden daha yüksek olmasına bağlıdır. Zayıf paralı memleketlerde durum aksinedir. Devalüasyon nedeniyle olan ithalât azalmaları, ancak, ithalât miktarının yüzde olarak fiyat yükselmesine tekabül edenden daha fazla gerilemesi halinde ödemelerin azalmasını sağlamaktadır. Fakat, gelirler bilançosu dengesi için gerekli bu reaksiyonlar bugüne kadar meydana gelmemiş durumdadır.

Floating, gelirler bilançosunun dengesini sağlayamadı. Fakat diğer taraftan dünya ticareti, dövizlerdeki huzursuzluğa rağmen arttı. Tüm dünya ticareti 1972'den 1976'ya kadarki sürede bir miltinden fazla çoğaldı. Tabii bu zaman zarfındaki fiyat artışlarını da göz önünde tutmak lâzımdır. Bu sevindirici sonuç, ekonominin sanıldandan daha çabuk değişen duruma uyduğunu göstermektedir. Bundan, rekabet faktörü olarak kambiyo kurlarına çok büyük önem verilmiş olduğu anlaşılıyor. Buna mukabil mal ve hizmet kalitesinin, politik ve sosyal çerçeve şartlarının, araştırma yoğunluğunun, bu arada geçici gelir kayıplarına katlanmanın küçümsendiği meydana çıkıyor. Bir çok firma pazarlarını korumak ve istihdamı garantilemek için, zaman zaman masrafların karşılanamaması durumunda dahi ihracatı sürdürmüştür.

Floating'in bir avantajı olarak, merkez bankalarının dahili para miktarını daha iyi kontrol altına alabildikleri görülmektedir. Böylece de merkez bankalarının kendilerine arz olunan dövizleri garanti edilmiş minimum bir fiyata almak ve bu suretle para politikasını kambiyo kuru politikasına tabi kılmak zorunluluğundan kurtulmaları, enflasyonla savaşta yeni ufuklar açmaktadır. Bu husus özellikle geniş dış ticareti olan ekonomiler için geçerlidir. Floating'e geçi-

len beş yıldan bu yana, bu tür umutların bazı ülkelerde doğrulandığı saptanmaktadır. Bunun örnekleri, kendilerini enternasyonal enflasyon treninden büyük ölçüde kurtaran Federal Almanya ve İsviçre'dir.

Diğer taraftan teker teker ülkeler arasındaki enflasyon farkları, floating'in istikrar politikası için her zaman etkili bir araç olmadığını göstermektedir. Gerçi dalgalanan kambiyo kurları belirli şartlar altında enflasyonla savaşı kolaylaştırmaktadır. Para değerinin korunması için serbest dalgalanan döviz kurları yeterli olmayıp, bilâkis iktisadî gelişmeye uygun para miktarı, kamu kuruluşlarının çekimser harcama politikası, iktisadî verimliliğin gelişmesine yönelik ücret ve sosyal siyaset önlemleri gereklidir. Bu arada, merkez bankalar döviz piyasasında devamlı müdahalelerde bulunmaktan kurtulur ve böylece «tam bir dalgalanma» gerçekleştirilir şeklindeki düşünüşün de hayal olduğu meydana çıktı. Eğer dalgalanma sistemi, bir parayı, ekonomik durumun gerektirmediği bir düzeyde kıymetlendirirse, bu durumda, ihracata çok yönelik ekonomilerde merkez bankasının döviz politikasıyla ilgili müdahaleleri kaçınılmazdır. Böyle bir vaziyette para miktarı hedefleri ve netice itibariyle istikrar politikasıyla ilgili mülâhazalar geri plana itilir. Bu husus İsviçre ve Federal Almanya merkez bankalarının çok miktardaki dolar alımlarında ifadesini bulmaktadır. 1977 yılında İsviçre merkez bankasının müdahale alımları 15,5 milyar frank düzeyindeydi. Değiştirme yükümlülüğü çerçevesi dahilinde izne bağlı sermaye ihracı muameleleri için satılan dolarlar tenzin olunursa merkez bankasının net müdahaleleri yuvarlak olarak 4 milyar franktır.

Şimdiye kadarki tecrübeler, floating'e bağlanan umutların bazı bakımlardan gerçekleşmediğini göstermektedir. Buna rağmen gerekli şartlar bulunmadığı için yakın bir gelecekte sabit kambiyo kurları beklenmemelidir.

Türkiye'nin Dış Ticaretinde Batı Ülkeleri ve 26 Lar

Tevfik CAN

Belirli Batı Ülkelerinin Dünya dış ticaretindeki yeri ve ağırlığı sürerken Üçüncü Dünya Ülkelerinin de yeri ve ağırlığı, son yıllarda kendini duyurmaya başlamış; ülkemiz de, bu gelişmeler doğrultusunda yeni kararlar alma durumuna geçmiş bulunmaktadır.

Nitekim, 1978 yılı başlarında işbaşına geçen yeni Hükümet, bu doğrultuda siyasal kararlar alırken, dış ticaret ilişkilerinde de yeni girişimlerde bulunmuş; varolan ilişkileri genişletme yolunda önlemler geliştirmiş bulunmaktadır.

Bilindiği üzere, Üçüncü Dünya Ülkeleri, petrol gelirleriyle Dünya ithalât ve ihracatında, özellikle son yıllarda, önemli bir yer almış; Dünya dış ticaret ilişkilerini yeniden biçimlendirmiştir.

Bu tür ilişkilerin 1973-1976 yılları arasındaki gelişmeleri aşağıda verilmektedir :

**Dış Ticaret İlişkilerinde Dünya, Batı
ve 26 lar'ın Yeri (1)**

		(Milyon Dolar)	
	Dünya Toplamı	Batı Ülkeleri	26'lar
1973 İthalât	591.244	349.754	64.710
İhracat	576.324	343.435	74.342
1974 İthalât	853.713	491.747	96.293
İhracat	841.388	453.715	145.120
1975 İthalât	905.906	497.471	123.971
İhracat	873.779	486.660	143.491
1976 İthalât	1.020.836	577.261	127.971
İhracat	988.483	534.635	161.405

- (1) Dünya değerleri Çin, Moğolistan, Kuzey Kore ve Kuzey Vietnam'ı içermektedir. Batı Ülkeleri, 9 AET, 8 EFTA ülkesiyle Birleşik Amerika ve Kanada'yı içermektedir. 26 lar ise, Türkiye'nin Serbest Dövizle dayanan dış ticaret anlaşmaları yaptığı ülkelerdir.

Bu değerlere göre, 1973-1976 yılları arasında, Batı Ülkeleri Dünya dış ticareti'nde ithalât bakımından % 54,9 - 59,2 arasında, ihracat bakımından ise % 53,9 - 59,6 arasında bir paya sahip olduğu halde, Serbest Dövizli Anlaşmalı Ülkeler'in ithalâttaki payı % 10,9 - 13,6, ihracattaki payı da % 12,9 - 17,2 arasında değişmektedir.

Türkiye'nin dış ticaret ilişkilerinde ise Batı Ülkeleriyle 26'ların yeri aşağıda verilmektedir :

Türkiye Dış Ticareti'nin Dağılımı

	1973	%	1974	%	1975	%	(Milyon Dolar) 1976	%
İthalât								
1. Batı Ülkeleri	1.764	84,6	2.715	71,9	3.604	76,1	3.672	71,6
2. Serbet Dövizli Anlaşmalı.	218	10,4	875	23,2	1.034	21,8	1.356	26,4
3. Diğerleri	104	5,0	188	4,9	101	2,1	101	2,0
Toplam	2.086	100,0	3.778	100,0	4.739	100,0	5.129	100,0
İhracat								
1. Batı Ülkeleri	1.017	77,2	1.112	72,6	1.016	72,5	1.565	79,8
2. Serbest Dövizli Anlaşmalı.	179	13,6	225	14,7	226	16,1	287	14,7
3. Diğerleri	121	9,2	195	12,7	159	11,4	108	5,5
Toplam	1.317	100,0	1.532	100,0	1.401	100,0	1.960	100,0

Bu gelişmelere göre Türkiye'nin ithalâtında, Batı Ülkeleri'nin payı, 1973-1976 yılları arasında, % 84,6 dan % 71,6 ya kadar gerilemiş; Serbest Dövizli Anlaşmalı Ülkelerin payı ise % 10,4 ten % 26,4 e yükselmiştir. Bu artışın başlıca nedeni, ham petrol ithalâtının bu tür ülkelerden yapılması ve değer olarak da yüksek bulunmasıdır.

Ancak ihracat bakımından, henüz belirgin bir gelişme görülmemekte, Batı Ülkeleri önemini ve ağırlığını koruduğu halde, Serbest Dövizli Anlaşmalı Ülkeler, durağanlığını sürdürmektedir.

Buna karşılık Türkiye'nin, gerek Batı Ülkeleri dış ticaretinde gerekse Serbest Anlaşmalı Ülkeler dış ticaretindeki payı oldukça küçük bulunmaktadır.

Gerek Batı Ülkeleri'nden, gerekse Serbest Dövizli Anlaşmalı Ülkeler'den yapılan ithalât ve ihracatın, bu ülkeler ithalât ve ihracat içerisindeki payları aşağıda verilmektedir :

Türkiye - Batı Ülkeleri Dış Ticareti

(Milyon Dolar)

	Türkiye'nin Batı'ya İhracatı	Batı'nın Toplam İthalâtı	%
1973	1.017	348.754	0,29
1974	1.112	491.747	0,23
1975	1.016	497.471	0,20
1976	1.565	577.261	0,27

	Türkiye'nin Batı'dan İthalâtı	Batı'nın Toplam İhracatı	%
1973	1.764	343.435	0,51
1974	2.715	453.715	0,60
1975	3.604	486.660	0,74
1976	3.672	534.635	0,69

Görüldüğü üzere, Türkiye'nin Batı Ülkeleri'ne olan ihracatı, Batı'nın toplam ithalâtında, 1973-1976 yıllarında, % 0,20 - 0,29 arasında bir paya sahip olduğu halde, Türkiye'nin Batı Ülkelerin'den olan ithalâtındaki payı % 0,51 - 0,74 arasında değişmektedir.

**Türkiye - Serbest Dövizli Anlaşmalı Ülkeler
Dış Ticareti**

(Milyon Dolar)

	Türkiye'nin 26'lara İhracatı	26'ların Toplam İthalâtı	%
1973	179	64.710	0,28
1974	225	96.293	0,23
1975	226	123.542	0,18
1976	287	127.971	0,22

	Türkiye'nin 26'lardan İthalâtı	26'ların Toplam İhracatı	%
1973	218	74.342	0,29
1974	875	145.120	0,60
1975	1.034	143.491	0,72
1976	1.356	161.406	0,84

Bu değerler göstermektedir ki, Serbest Dövizli Anlaşmalı Ülkelerin toplam ithalâtı arasında, Türkiye'nin bu ülkelere yönelik ihracatı, 1973 - 1976 yıllarında, % 0,18 - 0,28 arasında değiştiği halde, Türkiye'nin bu ülkelerden yaptığı ithalâtın payı, 26'ların toplam ihracatında % 0,29 - 0,84 arasında bulunmaktadır.

DIŞ BASINDAN :

Derleyen : Kaya ARDIÇ
(İ. Ü. İ. F. Asistanı)

1970'li yılların başında Batı Dünyasında yoğunluk kazanan ve A. B. D., İngiltere gibi Anglo-Sakson ülkelerle, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika v. d. kıta ülkelerinde üniversitelerde ve yüksek okullarda okutulan «resmi», geleneksel iktisat teorisine ve anlayışına karşı bir tepki biçiminde oluşan eleştirel akımlar, bugüne değin Batı Dünyasının kaleleri sayılan ülkeler üniversitelerinde giderek yankı uyandırmaya ve taraftar toplamaya başladı. Geçerliliğinden ve bilimselliğinden kuşku duyulan, çoğu kez bizzat sahiplerince de eleştirilen iktisadi kavramlar, modeller, kuramlar ve ilkeler üstünde çeşitli gazete ve dergilerde zaman zaman oldukça ilginç tartışmalar olmakta ve yeni görüşler, ilginç öneriler ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde de Türkiye'nin hızla değişen ve devinen toplumsal-ekonomik yapısının sonucu, üniversitelerimizde öğrencilere öğretilen iktisat teorilerinden, modellerinden ve yöntemlerinden şikâyetler, gerek bizzat öğretim üyeleri ve yardımcılarından (TÜMÖD-TÜMAS-TİB gibi derneklerce başı çekilen) gerekse geniş öğrenci kütlesinden ve hatta iş çevrelerinden (TÜSİAD-İKV) duyulmaya başlanmıştır. Yaşanılan dünyanın gerçek somut sorunlarına geçerli, etkin çözümler arayanlar, kendilerine öğretilen iktisat biliminin çözümleme araçlarının yeterliliğinden ve geçerliliğinden giderek kuşku duymaya ve kalkınma, fiyat artışları, işsizlik gibi en ivedi, en güncel temel sorunların çözülmemesinin bir, belki de temel nedenlerinin iktisat biliminin «bunalımın»dan kaynaklandığını düşünmeye başlamışlardır. «Hocam, bize öğrettığınız bu teorinin varsayımları gerçekleri yansıtmıyor; öyleyse niçin bu teori yerine daha gerçeklere uygun düşen varsayımlara dayanan başka teoller, modeller okutulmuyor, araştırılmıyor?» sorusu sınıf ve anfilerde öğretim üyelerinin ve asistanlarının en çok karşılaştığı sorulardan biridir.

Dergimiz İktisatçılara, İktisat bilimine ilgi duyanlara seslendiğine göre, bir süre «Dış Basından» sayfalarımızı İktisat bilimini eleştiren yazılara ve görüşlerine açmak istememiz, umarız okuyucularımızca desteklenen, benimsenen ve ilgi duyulan bir süreç oluşturur. Bu dilek ile bu sayımızda Fransa'da «Toplumsal ve İktisadi Bilimlerin Eleştirisi Derneği»nin önde gelen üyelerinden üçünün birlikte kaleme aldıkları ve bir bildiri niteliği taşıyan makalelerini yayınlıyoruz. Bu derneğin amacı, «...egemen geleneksel İktisat öğretilerini yeterli bulmayan ve İktisadın bir «bilim» olarak objektifliğinin ve politik yansızlığının en azından tartışılmak gerektiğini düşünen İktisatçıları bir araya getirmek...» olarak tanımlanıyor. Gelecek sayılarımızda da bu yazının doğurduğu tepkiler ve eleştirilere yer vereceğiz.

İktisat Biliminin Bunalımı

Prof. Suzanne de Brunhoff
(CNRS ve 10. Paris Üniversitesi)
Prof. Michel Beaud
(8. Paris Üniversitesi)
Dr. Claud Servolin
(CNRS)

Son yıllarda bir çok makale ve bazı kitaplarda «İktisat biliminin bunalımından» söz edilmeye başlandı. Bunalımın ve hastalığın çeşitli semptomları sergilendi. Bize kalırsa, İktisat biliminin bunalımından çok İktisatçıların politik bunalımından söz etmek daha anlamlı olacaktır.

Bir şey çok açık; ortada bir bunalım var. Kimsenin yadsıyamıyacağı bir gözlem bu. Sayısız makale ve kitaplarda İktisada yapılan eleştirilerin sayısı ve çeşitliliği bunun ilk görünür kanıtı. Fakat burada bir noktayı açıklığa kavuşturmak ve üzerinde anlaşmak gerek, ileri sürülen görüş ve eleştirilerin çeşitliliği ve değişikliği karşısında tartışmanın sınırları belirsiz bir bunalımın sisleri arasında kay-

bolup gitmesi ve neyin ne için tartışıldığının bilinmemesi gibi bir duruma düşülmek istenmiyorsa, getirilen değişik eleştirilerin hangi bilinç düzeyini ve bakış açısını yansıttığını araştırmak gerekir.

İlk olarak gözlenebilecek, iktisat biliminin «özeleştirisini» diye nitelendirilebilecek eleştiri türüdür. V. Leontieff, örneğin, kullanılan matematik aygıtın ağırlığı yüzünden iktisadi bilginin içeriğinin kuru-maya yüz tuttuğunu gözlemektedir : «Ampirik araştırma alanlarından hiç birisinde, iktisatta olduğu gibi bu denli önemsiz sonuçlar elde etmek için bu denli ince, yoğun, sofistike bir istatistik aygıt kullanılmamıştır. Buna karşın kuramcılar birbirinden karmaşık matematik modelleri takdim etmeye, istatistikçiler de zincirleme karmaşık matematik süreçler oluşturmaya devam etmektedirler.» (1) Leontieff iktisatçıların yetiştirilmelerinde ve işe alınmalarında kullanılan yöntemleri eleştiriyorsa da, enformasyon kalitesini yükseltme ve kullanımını düzelterek içsel reformlar yapmanın olası olduğunu düşünmektedir. Bu tür bir eleştiri temel kavramları tartışma konusu yapmayan, iktisat biliminin sınırları içinde yapılan bir eleştiridir. Ama bu tür eleştiriler de bunalım gerçeğinin ilginç bir semptomu sayılır. (2)

İkinci olarak, iktisat biliminin «içsel eleştirisi» gözlenebilir. Bu eleştiri, iktisat bilgisinin geleneksel alanı içinde kalsa da, egemen neo-klasik iktisat teorisinin temel kavramı ve ilkelerine karşı çıkmakta ve geçersizliğini savlamaktadır. Örneğin Cambridge ekolünün ünlü profesörü J. Robinson, kârın kökeni ve niteliği, gelir dağılımı, istihdamın amacı ve işlevi gibi konularda çaresiz kalan iktisatçıların «iflas» ettiklerini ileri sürmektedir. (3) Genel olarak, Cambridge'li iktisatçıların kâr ve sermaye kavramlarından yola çıkarak neo-klasik teorisinin belli başlı temalarını ve varsayımlarını radikal bir eleştiri

(1) V. Leontieff, «The critical Assumptions and non observed facts», A. E. R. Mart, 1971.

(2) Bu tür eleştiri için Bkn: O. Morgenstern, «l'économie est-elle une science exacte?» La Recherche, Aralık 1971; E. H. Phelps Brown, «The underdevelopment of economics» The Economic Journal Mart 1972.

(3) J. Robinson, «Pourquoi des Economistes?», Preuves No. 4, Kış 1972, ve diğer yazıları : Bkn. İktisat Dergisi Nisan 1978, The Journal of Economic Literature, Mart 1978.

konusu yaptıkları bilinmektedir. (4) Sınırlarına karşın, bu tür çalışmaların analitik düzeyde verimli sonuçlar verebileceği açıktır.

Nihayet, üçüncü bir düzeyde, iktisat biliminin «**dışsal eleştirisi**» gelmektedir. (5) Bu eleştiri, başlıca, bir yandan radikal iktisatçıların (özellikle anglo-sakson), diğer yandan ise marksist iktisatçıların (özellikle Fransız ve İtalyan) iktisat bilimine yönelttikleri eleştirilerden oluşur. Oldukça şematize edilerek denilebilir ki, radikal iktisatçılar, çeşitli başkaldırma ve eleştiri akımlarına (kadınların özgürlüğü ya da zenci hareketleri, çevre kirlenmesi ya da nükleer enerjiye karşı akımlar, gençlik hareketleri v. d.) dayanmakta ve bu akımların analizini güçlü bir antikapitalist ideolojide toplamaktadırlar. Marksist iktisatçılara gelince, onların uğraşları bir yandan teorik bir düzeyde (Marx'ın «Kapital»i içeriğinde ekonomi politiğin eleştirisi) diğer yandan da pratik bir düzeyde yoğunlaşmaktadır (sınıf savaşımında başı çekilen bir toplumsal pratikle ilgili olarak). Bu iki akımdan hiç birisi homojen değildir ve kendilerine gösterilen çeşitli baskı ve haksızlıklara, ayrımlara karşın, akademik ve ideolojik bir tuzağa düşürülerek «**reküpere olmak**» (6) riskinden irak değillerdir.

Nasıl Bir Bunalım ?

Özeleştiri, içsel eleştiri veya dışsal eleştiri olsun, tüm bu eleştiriler kuşkusuz bir bunalımın göstergesidir. Fakat burada ne tür bir bunalım söz konusudur?

Özünde, tüm bu eleştirilerin birleştiği nokta, **günümüz iktisat biliminin bir çözümleme aracı olarak, çağdaş kapitalist toplumların bunalımı, güçlük ve sorunlarını anlamakta ve çözmekteki yetersizliğidir.** Ama hemen burada, bu yetersizliğin sergilenmesinde ve yorumunda temel bir klikleşme ortaya çıkmaktadır.

(4) M. Abdel-Fadil, «l'Ecole de Cambridge fait une critique radicale de la théorie économique officielle» Le Monde, 30. 11. 1971.

(5) 1968 de A. B. D de kurulan «Union for Radical Political Economics» ve 1973 de Fransa'da kurulan «Association pour la Critique des Sciences Economiques et Sociales» gibi dernekler bu tür eleştiriye örnek gösterilebilir.

(6) «reküpere olmak», Fransızca'da bir düşünce, kişi ya da akımın, başında karşı çıktığı ve eleştirilmesi, tehlikesizleştirilmesi anlamına gelen ve türkçemizde tam karşılığı olmayan bir deyim ve kavramdır. (Ç. N.)

Bazılarınca, bu yetersizlik, iktisat biliminin yeni «bunalımını» yansıtmaktadır. Bu bunalım, ya yeni tip sorunların ortaya çıkmasıyla, ya iktisatçıların aldıkları yetersiz formasyon, ya da iktisat disiplininin bizzat geçirdiği gelişmelerle açıklanabilir. Zaten çoğu kez bu teşhis, belirsiz, yüzeysel ve iyi niyetli dileklerden öteye geçememiştir (tüm insanların sorunlarını, insanı gözönünde tutmak zorunluluğu; israf ile, adaletsizlik ile, çevre kirlenmesiyle savaşmak, «gayri safi ulusal mutluluğu maksimize etmek»! v. b. g.).

Diğerlerince ise, ki bizde bunlardanız, bu bunalım iktisat biliminin derindeki temel niteliğinin çeşitli yönlerinden yalnızca biridir. Gerçekte, bu «bilimin» misyonu egemen ideolojı aygıtı içinde net olarak tanımlanmıştır. Bir yandan, günün en ivedi sorunları karşısında ayakta kalabilmek için belirli sayıda reçeteler vermekle yükümlüdür : 1930'lu yılların pasif işsizlik sorununa karşı savaşım, savaş sonrası ekonomilerin onarılması ve yeniden kurulması, güdümlü yönetimin ve Fransa'da Gaullisme tarafından sağlanan bazı ilerici kazanımların ortadan kaldırılması. Diğer yandan ise en temel sorunları es geçerek, fakat bilgi alanında büyük bir gedik açılmasına engel olacak şekilde iktisat üzerine belirli bir söylev vermek : Neo-klasik düşüncenin başarısı, ekonometrik modellerin gereksiz incelikleri ve kısmî «teoriler» üzerine bitmez tükenmez tartışmalar iktisadın bu işlevinden kaynaklanmaktadır kanımca.

İktisat Biliminin mi yoksa İktisatçıların mı Bunalımı?

Böylece yukarıda değindiğimiz ve sorduğumuz soru aydınlanmaktadır. Mademki toplanan semptomlar özünde iktisat biliminin egemen ideoloji aygıtı içindeki karışık, ayrılmaz yerini göstermektedir (kapitalizmin toplumsal ve ekonomik gerçekliğini derinlemesine incelemeksizin yalnızca iktisat alanını «örtmek» yükümlülüğü) öyleyse gerçekten iktisat biliminin bir bunalımı söz konusu olamaz. Söz konusu olan sayıları giderek artan iktisatçıların politik bir bunalımıdır : «Mazeret» yerine geçecek teoriler geliştirmekle görevli sahte bilginler rolünü reddederek kapitalist sistemin temel gerçekliklerini incelemek ve araştırmak gereğini duymaktadırlar (üretim ve değerin edinimi, egemen sınıflarca kullanılan baskı sistemi, devletin gerçek niteliği) ve bu politik bunalım kapitalist toplumlarda gelişen toplumsal savaşım ve bunalımlarla son derece ilişkilidir.

Sonuç olarak, kapitalist büyüme az gelişmişliği daha da vahimleştirdiği; yeni emekçi kategorilerini oldukça katı bir sömürüye maruz bıraktığı; uluslararası ödemeler ve ticaret sisteminin sarsıntılarına bağlı olarak dengesizlikler ve belirsizliklere yol açtığı; çevre kirlenmesi ve çevre koşullarının bozulması sonucunu doğurduğu; tahrip araçlarının ve uyuşmazlıkların şişmesine yol açtığı için; işte tüm bu nedenlerledir ki sayıları giderek artan iktisatçılar ve toplumsal bilimlerin diğer uzmanları karşı karşıya oldukları bir seçimin bilincine varmaktadırlar : Ya (katılarak, maskeliyerek veya mazur göstererek) tüm bu sorunlardan belli bir tarzda sorumlu olmaya devam edecekler, ya da kapitalist toplumun temel mekanizmalarını ve dayanaklarını inceleyerek bu sorunlarla savaşıacaklardır.

(Çeviren : Kaya ARDIÇ)

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ ARKADA KALMAMALI..!

**YENİ TEKNOLOJİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
UYGULARKEN DAİMA.**

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

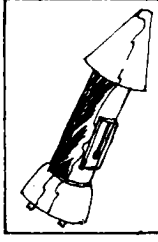
**TÜRK STANDARDLARI ENSTİTUSU'NA SİZİ GÜVEN VERMEK İÇİN
BİZİMLE BERABERDİR. MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE**

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV'a kadar)
 - TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI:
 - 1800 çiftte kadar çok perli askı telli veya ekranlı yeraltı tipi.
 - Jönksiyon kablolu
 - Tamdolu kablo
 - Camper telli
 - Askı telli, askı telsiz dış tesisat kablolu
 - TESİSAT KABLOLARI
 - PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR:
 - Gemî tipi kablolar
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo
- VE**
- EMAYE BOBİN TELLERİ (0.05 ile 100 mm arası yuvarlak ve dikdörtgen
İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.
Telefon: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

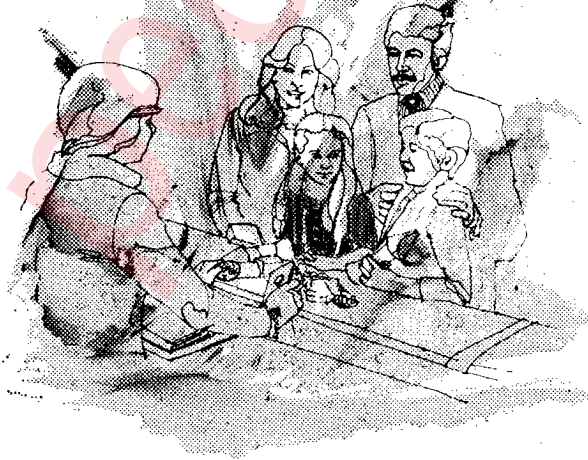
eğitici oyuncak :
füze kumbara

Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir.

TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

nesilden
nesile

biraların ası
TEKEL birası

TEKEL
Bırası

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

Borusan, çelik ağırları ile endüstrimize hayat verir...

... yaşamı sürdüren kan
damarları gibi...

Yurdun dört bucağında
Borusan'la başlar üretim...

... ve Borusan boruları,
profil boruları, yassı çelik
ürünleriyle en sağlıklı ve
yüksek standarda ulaşır...

Kimya, petrokimya, kâğıt,
meşrubat, ilaç, gıda, süt, ev
aletleri, bisiklet, ambalaj,
tekstil ve otomotiv
endüstrisinde..... inşaat
sektöründe makine üretiminde....
mobilya ve dekorasyonda BORUSAN,
çağdaş kalitenin, güvencenin,
estetikliğin vazgeçilmez unsurudur.

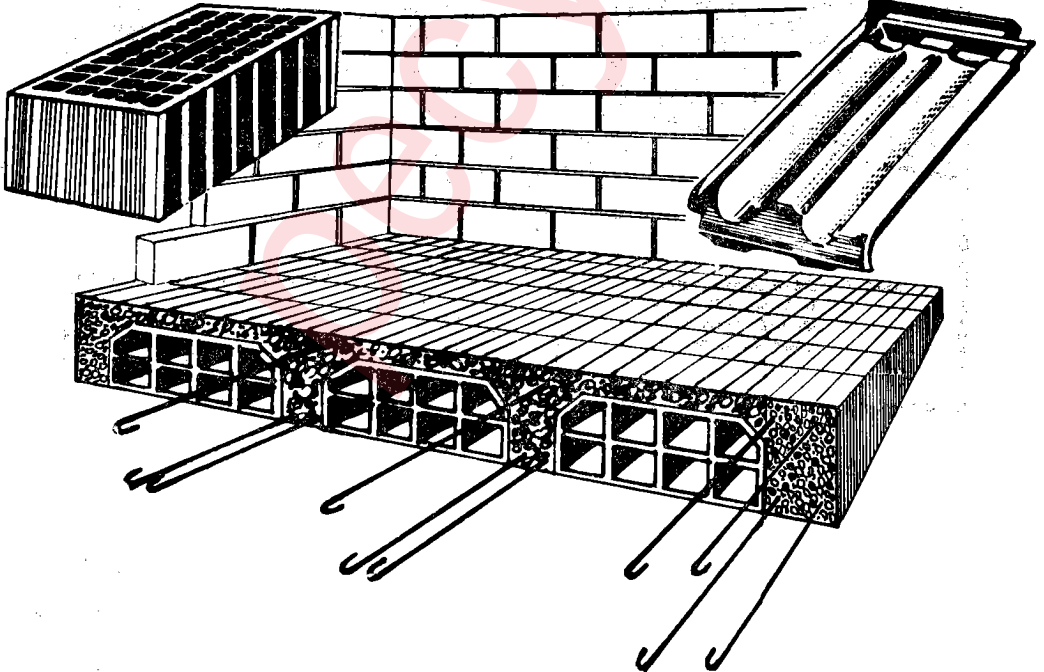
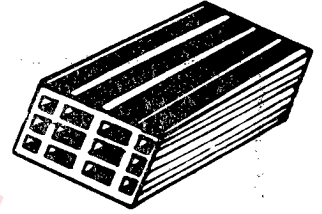
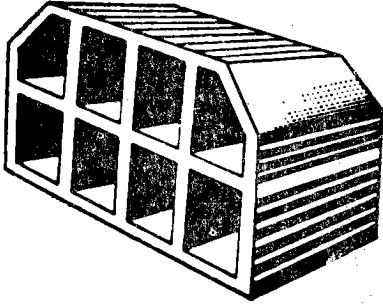
Sanayi borularını,
paslanmaz çelik boruyu,
metal kaplamalı çelik
bantları Türkiye'de ilk kez
gerçekleştiren Borusan,
teknolojik alandaki
öncülüğüyle ve giderek
devleşen satış grafiğiyle,
ulusal ekonomiye de
katkıda bulunan büyük
kuruluşur.

BORUSAN

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

Tel : 43 20 55

ŞİFAS İPEK FABRİKASI
İstanbul - Beşiktaş
Tic. Sic. No: 15000 - Şişli
İstanbul - Beşiktaş
Tic. Sic. No: 15000 - Şişli

İSTANBUL BÜROSU: Marmaris
Tic. Sic. No: 15000 - Şişli
İstanbul - Beşiktaş
Tic. Sic. No: 15000 - Şişli

SENTETİK İPEK FABRİKALARI A.Ş.

ŞİFAS

İSTANBUL BÜROSU

İSTANBUL BÜROSU

DIŞ CEPHE KAPLAMA BOYALARINDA DA

ÇBS GÜÇLÜDÜR

ÇBS Akrolit... İşte ÇBS'nin yapıların daha dayanıklı olmasını sağlamak, onları kışın karından, baharın yağmurundan, yazın sıcağından ve sonbaharın rüzgarından korunmak için üstün güçlerle donattığı ve görevlendirdiği boya... Eğer bir yapı ÇBS Akrolit'le donanmış ve güçlenmişse artık o yıllarca en güzel, en sağlam niteliğini gururla taşıyacaktır... Evini ÇBS Akrolit'le takviye eden herkes

yıllarca hep aynı sözü söyleyecektir evine her bakışta. "ÇBS Akrolit" diyecektir "tam aradığım boya"

her cins boyada **ÇBS**
güçlüdür

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok.
No. 44/3 İstanbul
Telefon : 43 49 55

ÇBS Akrolit®

SAF AKRİLİK

dış cephe kaplama boyası

35

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ VE TİCARETİ A.Ş. - İSTANBUL

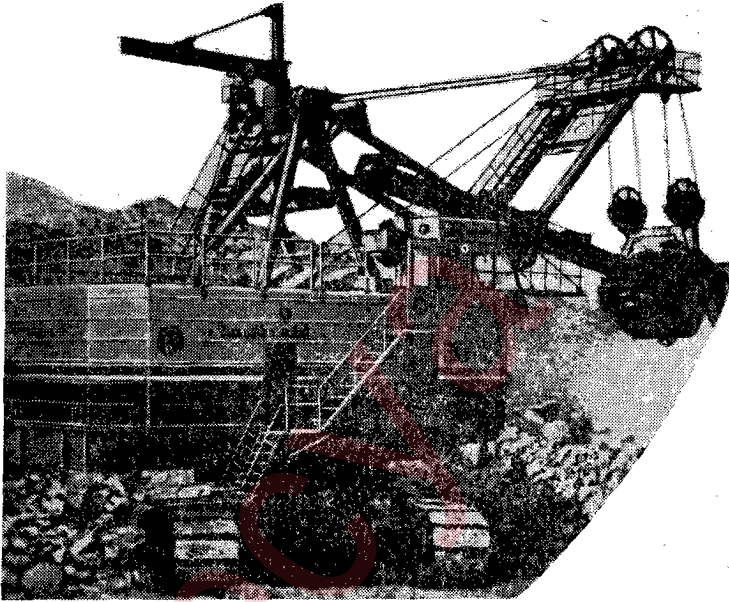
Beton şemsiyeler altında tam emniyet!...

Hizmete, ikmale ilişkin sorunlar mı gürlüyor
göklerde arabanız için. Firtınaya tutulmadan
sığınmak gerekir. Mobil'in beton şemsiye-
teri altına.

Mobil

EKG-4.6 B VE EKG-81 MODEL TEK KEPÇELİ, PALETLİ, YÜKSEK KAPASİTELİ TAŞ OCAĞI EKSKAVALTÖRLERİ

1862

Her türlü maden cevheri ekskavasyon işlerinde, yükleme ve maden artıklarının ayıklanmasında, açık saha madenciliğinde ve taş ocaklarında, büyük inşaat projelerinde toprak kaldırma işlerinde kullanılmak üzere dizayn edilmiştir.

Özellikleri :

	<u>"EKG-4.6B Model"</u>	<u>"EKG-81 Model"</u>
Kepçe kapasitesi	4.6 m ³	8.0 m ³
Ortalama yer basıncı	215 kg/cm ²	2.03 kg/cm ²
Ağırlığı	196 ton	337 ton

Türkiye'de müracaat adresi :

SSCB TÜRKİYE TİCARET MÜMESSİLLİĞİ •

Atatürk Bulvarı No. 106

Kavaklıdere - ANKARA

Telefon : 25 46 90 - 25 20 90 Telgraf : VNESHORG ANKARA

MACHINOEXPORT

☎ 14715-42 ☎ SSSR MOSKVA 117330 ⚡ MOSKVA V-330 MACHINOEXPORT ⚡ 7207

Bir başka deyişle; ortadoğu ülkeleri de Halıflex konforunu yaşıyor, iki senedir...

halifleks
uluslararası konfor

İnşaatta güvenilir isim: Kutlutaş.

KUTLUTAŞ NELER YAPAR ?..

- Makine ve teçhizat imalatı, mekanik montaj, elektrik enstrümantasyon, izolasyon, çelik konstrüksiyon ve inşaat işleri dahil komple anahtar teslimi sınai tesisler:

- Çimento Fabrikası
- Şeker Fabrikası
- Kağıt Fabrikası
- Tekstil Fabrikası
- Seramik Fabrikası

- Sun'i Gübre Fabrikası
- Halı Fabrikası
- Enerji Santrali
- Cevher İşleme Tesisleri
- Asit Fabrikaları
- Malt Fabrikası
- Petrol ve Petro - Kimya Tesisleri
- Tank Çiftliği, Petrol Boru Hattı ve Tesisleri

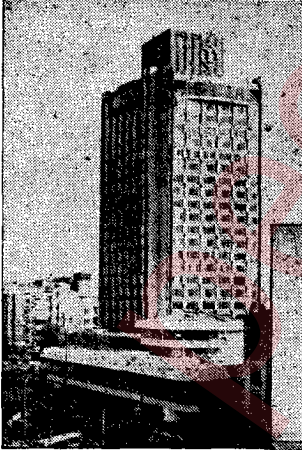
● Özel İnşaat Tekniği Gerektiren Yapılar:

- Betonarme, hiperbolik - paraboloid Soğutma Kuleleri
- Betonarme Yüksek Bacalar
- Betonarme Silo ve Kuleler

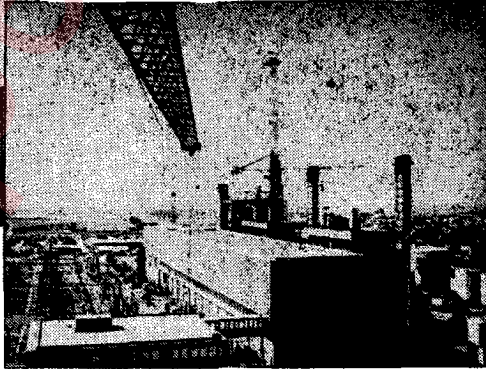
● Konut ve Turistik Tesisler

● Otel, Okul ve Hastaneler

Inter-Continental, İstanbul

Daura Kuvvet Merkezi, Bağdat

KUTLUTAŞ

İNŞAAT VE TİCARİET ANAHTAR LİMİTED ŞTİ.

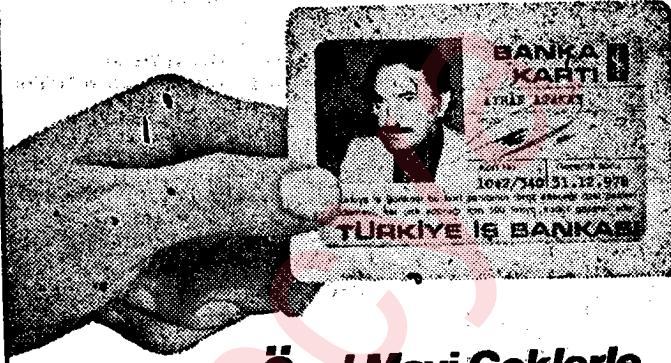
Atatürk Bulvarı, No. 193/2-3
Kavaklıdere - Ankara

Tel. : 18 22 00 - 5 hat

Tlx. : 42201 ktlm tr

Tlg. : KUTLUTAŞLIM ANKARA

**yalnız bu kart
her zaman
her yerde geçer**

**ayrıca Özel Mavi Çeklerle
dilediğiniz İş Bankası Şubesinden
50.000 liraya kadar
provizyonsuz para çekebilirsiniz...**

**mavi çek üzerinde imzanız paradır...
her zaman her yerde geçer**

Yakıt giderleri belinizi bükmesin
Yeni bir kat alırken pencerelerine bakın

ISI cam®

mi kullanılmış?..

**•Yakıttan
%25 - % 45 Ekonomi**

Isıcam her şeyden önce harika bir ısı yalıtkanıdır. Kışın ısı kaybını önler, yakıt giderlerinden %25-% 45 ekonomi sağlar

**•İlk Tesis Masraflarında
Büyük Ekonomi**

Isıcam yapıların ısıtmaya ilişkin ilk tesis masraflarında önemli ekonomi sağlar. Yalıtkanlığının yüksek oluşu sayesinde daha ufak kazan ve brülör, daha küçük çapta tesisat borusu ve daha az radyatör dilimi kullanılması, normal camlı yapılarda ancak aşırı yakıt sarfiyatı ulaşılabilecek randımanı elde etmek için yeterlidir.

•Buğulanmaya Karşı En Etkin Önle

İç ve dış sıcaklık farkı 40 dereceyi geçmedikçe, ısıca buğulanma yapmaz. Sürekli berrak bir görüntü sağlar

•Oda Kullanım Alanından Daha Verim Yararlanm

Isıcam pencere yakınlarındaki soğuk bölgeleri tamamen ortadan kaldırır. Böylece oda kullanı alanından daha verimli bir biçimde yararlanı olanağı sağlar

•Gürültüden Uzak Ortam

Isıcam aynı zamanda bir ses yalıtkanıdır. Dışarının rahatsız edici seslerine karşı etkili bir filtre görevi görür. Evde veya işyerinde olduğunca gürültüsüz bir ortamda rahat bir çalışma ve yaşama olanağı verir

•Pencereler Yolu ile Isı Kaybını Önle

Isıcam pencereler yoluyla ısı kaybını, harika yalıtkan özelliği dolayısıyla en az %50 oranında önler

Isıcam nedir ?

Isıcam, iki cam plakanın çevresel olarak metal bir ara çitayı yardımıyla birbirine bağlanması esasına dayanır. Arada kalan hava tamamen kuru olduğundan, bütün dış etkenlerin sızması özel macunlarla kesin olarak önlenmiştir. Isıcam Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.'nin fabrika garantisine sahiptir.

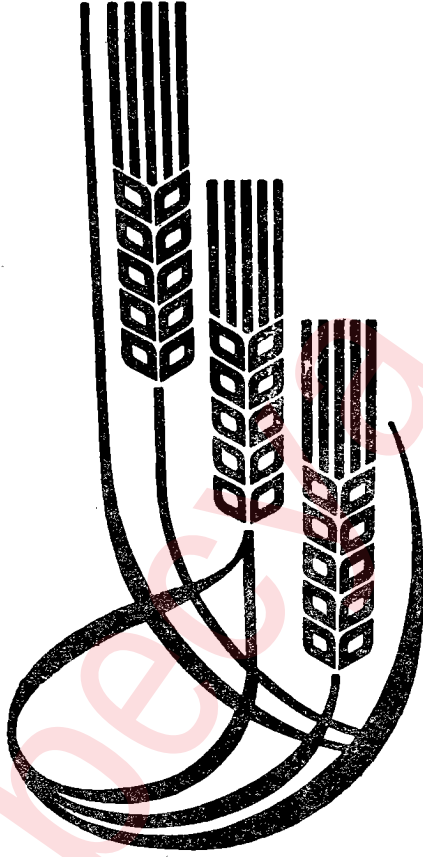
ISICAM Az yakın,öz ısının.

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 NİŞANTAŞ - İSTANBUL Tel: 46 80 27 (3 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur

Daha ayrıntılı bilgi için Teknik Servisimiz hizmetinizdedir
Adı ve Soyadı
Firma
Tel: 46 09 05

M. K.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

